

บทที่ 4

ผลของการศึกษา

ผลจากการสำรวจพื้นที่ศึกษา ในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม ตามระเบียบวิธีวิจัย สามารถแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ 4.1 สภาพทางภูมิทัศน์โดยรวมของพื้นที่เทศบาลตำบลขุนยวม 4.2 องค์ประกอบทางกายภาพภายในเทศบาลตำบลขุนยวม ที่สัมพันธ์กับแนวคิดจินตภาพของเมือง 4.3 พื้นที่ต้นแบบในการปรับปรุงภูมิทัศน์ และ 4.4 ลำดับการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองตามเส้นทางหลักของเมืองขุนยวม และ 4.5 ความคิดเห็นของประชาชน และหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่

4.1 สภาพทางภูมิทัศน์โดยรวมของพื้นที่เทศบาลตำบลขุนยวม

สภาพทางภูมิทัศน์โดยรวมของพื้นที่ศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 4.1.1 องค์ประกอบทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมือง 4.1.2 องค์ประกอบทางกายภาพโดยรวมที่สำคัญของเมือง และ 4.1.3 การดำเนินงานเกี่ยวกับภูมิทัศน์ของเมือง

4.1.1 องค์ประกอบทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมือง

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ศึกษาเพื่อหาความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์กับองค์ประกอบทางกายภาพเมืองที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ และได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองขุนยวมในบทที่ 2 ซึ่งทำให้สามารถแบ่งช่วงเวลาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ออกได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงแรก ช่วงก่อนการเป็นเมืองขุนยวม ช่วงที่สอง ช่วงการตั้งเมืองขุนยวม และช่วงที่สาม ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

ความสัมพันธ์ของเมืองในช่วงแรก หลักฐานของการตั้งเมืองในสมัยโบราณ ประมาณ 400 – 500 ปีที่ผ่านมา ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของ หมู่บ้านต่อแพ ต.ต่อแพ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตของเทศบาลตำบลขุนยวมปัจจุบัน หลักฐานโบราณ ได้แก่ ซากเก่าแก่ของพระธาตุคุดอยเวียง ดังที่ได้อธิบายในบทที่ 2

ช่วงที่ 2 ช่วงการตั้งเมืองขุนยวม ซึ่งก่อนการเป็นเมืองขุนยวมที่ปกครองโดย ชานกะเล เป็นหมู่บ้านที่ชื่อว่า หมู่บ้านกุ่มลม ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณทิศเหนือของวัดโพธาราม ซึ่งพบหลักฐานโบราณที่สำคัญ ได้แก่ วัดร้างที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของป้อมโพธาราม ห้วยบ่อซึ่งเป็นเส้นทางน้ำที่มีบ่อน้ำริมห้วย ซึ่งตั้งอยู่มาเป็นเวลานาน และอนุสาวรีย์ชานกะเล

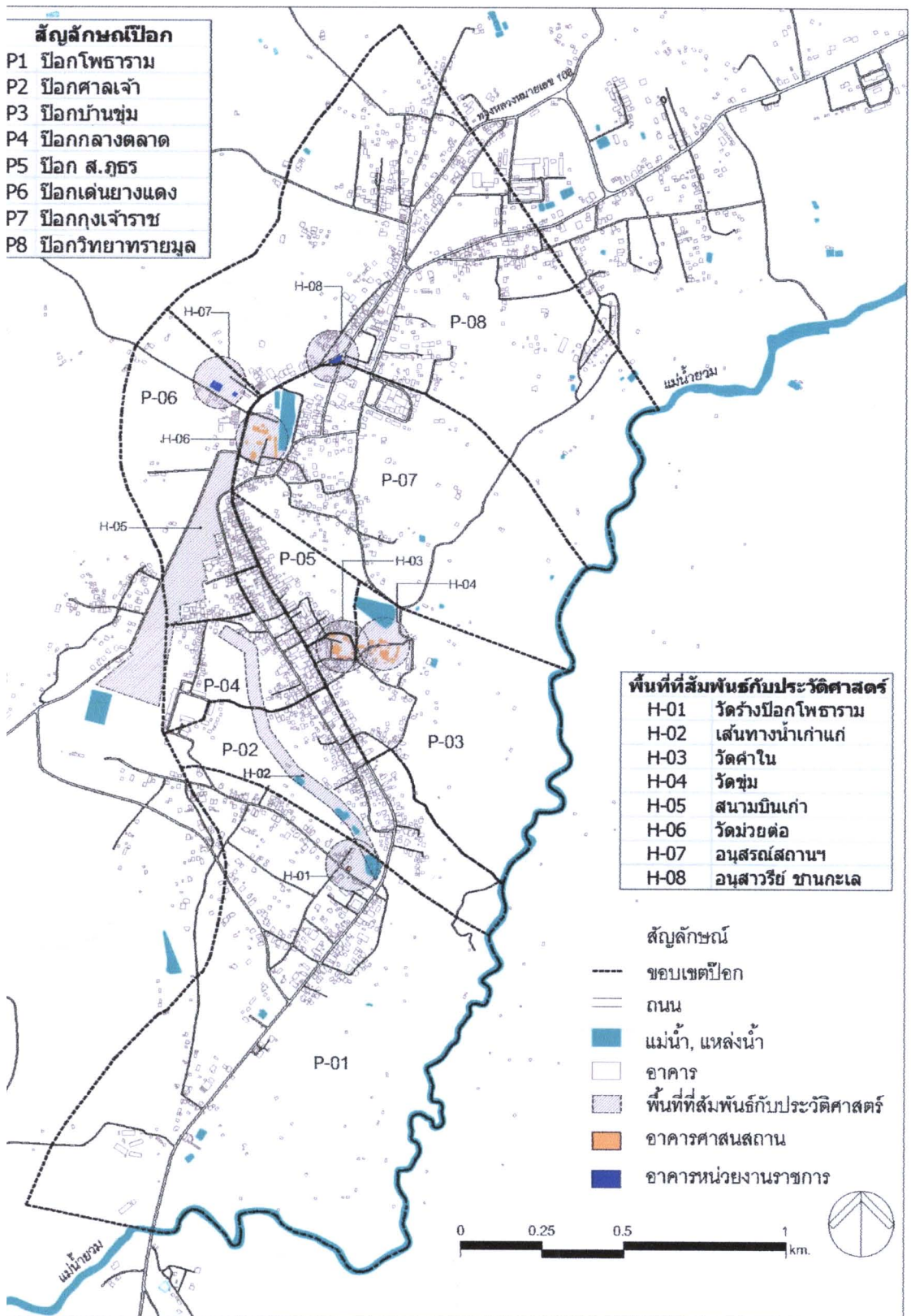
ช่วงที่ 3 ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่มีเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นตามที่ได้อธิบายในบทที่ 2 หลักฐานที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ในช่วงนี้ได้แก่ ซากของอาวุธสงครามที่ใช้ในช่วงนั้น ซึ่งได้ถูกรวบรวมนำไปเก็บไว้ในอนุสรณ์สถานมิตรภาพ ไทย-ญี่ปุ่น นอกจากสถานที่เก็บรวบรวมซากอาวุธสงครามแล้ว ยังมีสถานที่ที่เคยเป็นที่พักตั้งค่าย สถานที่สำคัญของทหารญี่ปุ่น ได้แก่ วัดม่วยต่อ วัดคำโน วัดซุ่ม และ สนามบินเก่า ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางกายภาพที่ตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม กับช่วงเวลาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พบว่าพัฒนาการของเมืองขุนยวม ได้เริ่มต้นจากหมู่บ้านเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ตามแนวเส้นทางน้ำบริเวณด้านเหนือของวัดโพธาราม ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชน มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน (ตำแหน่ง H-01 ภาพที่ 4.1) โดยมีแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภค จากบ่อน้ำที่ตั้งอยู่ตามเส้นทางน้ำ (ตำแหน่ง H-02 ภาพที่ 4.1) ที่ไหลลงสู่พื้นที่เกษตรกรรมที่ทำการเพาะปลูกข้าว โดยประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ จนกระทั่งถึงช่วงที่ชานกะเลเป็นผู้นำของหมู่บ้าน (ตำแหน่ง H-08 ภาพที่ 4.1) มีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าเมืองเชียงใหม่ ทางด้านการค้าขายไม้ ทำให้หมู่บ้านขยายตัวจนเป็นเมืองขุนยวม ที่เจริญรุ่งเรือง มีการขยายตัวของหมู่บ้านไปทางด้านเหนือซึ่งเป็น

ราบสูง ซึ่งเป็นที่ตั้งของ วัดคำโน วัดชุม และวัดม่วยต่อเป็นศูนย์กลางของชุมชน(ตำแหน่ง H-03 H-04 และH-06 ภาพที่ 4.1 ตามลำดับ)

ต่อมาช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพญี่ปุ่นได้นำกำลังทหารพักแรมในเมืองขุนยวม โดยใช้พื้นที่วัดเป็นที่ทำการของกองกำลังทหารได้แก่ วัดม่วยต่อ วัดคำโน วัดชุม และสนามบินเก่า หลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เมืองขุนยวมยังคงมีซากของอาวุธสงคราม และหลุมฝังศพของทหารที่เสียชีวิตในช่วงสงคราม ได้มีการจัดรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ที่พบในช่วงสงคราม และจัดสร้างอนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย – ญี่ปุ่น (ตำแหน่ง H-07 ภาพที่ 4.1) ขึ้นเพื่อเป็นสถานที่จัดแสดง และรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวเมืองขุนยวม มีความผูกพันกับกองกำลังทหารญี่ปุ่น

นอกเหนือจากสถานที่ที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเมืองแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประวัติของเส้นทางหลักภายในเมืองขุนยวม ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 เป็นเส้นทางหลวงสายหลักที่ใช้สำหรับเดินทางเข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชื่อมต่อระหว่าง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งแต่เดิม เป็นเส้นทางหลักในการขนส่ง และติดต่อค้าขายภายในบริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาแต่โบราณ เนื่องจากเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างเมืองเชียงใหม่ ศูนย์กลางอาณาจักรล้านนา และเมืองมะละแหม่ง เมืองท่าชายฝั่งทะเลอันดามัน ในประเทศเมียนมาร์ โดยผ่านชายแดนบริเวณแม่น้ำสาละวินที่อำเภอแม่สะเรียง ภายหลังกรมทางหลวงได้เริ่มก่อสร้างถนนสายนี้ขึ้นจากเส้นทางลาลอง กลายเป็นเส้นทางลูกรัง ในช่วงปี พ.ศ. 2500 – 2506 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2530 – 2533 จึงได้เริ่มทำการปรับปรุงผิวถนน และปรับปรุงผิวทางจนแล้วเสร็จตลอดทั้งเส้นทางในช่วงปี พ.ศ. 2541 ซึ่งพัฒนาการของเส้นทางทำให้เกิดการก่อสร้างกลุ่มอาคารร้านค้าที่มีลำดับของอายุที่แตกต่างกันตามช่วงของเส้นทางหลวงหมายเลข 108 ภายในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม

ที่ 4.1 ทรรศนภาพทางกายภาพ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของเมืองขุนยวม (ดูภาพ 4.2 ประกอบ)

วัดร้าง ปีกโพธาราม

เส้นทางน้ำเก่าแก่

วัดคำโน

วัดชุม

สนามบินเก่า

วัดม่วยต่อ

อนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย-ญี่ปุ่น

อนุสาวรีย์ชานกะเล

ภาพที่ 4.2 สถานที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเมืองขุนยวม

4.1.2 องค์ประกอบทางกายภาพโดยรวมที่สำคัญของเมือง

ต่อเนื่องจากองค์ประกอบทางกายภาพที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเมืองขุนยวม ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจภาคสนาม เพื่อศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพอื่นๆ ในระดับต่างๆ ที่สำคัญของเมืองขุนยวม โดยเริ่มจากการศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ถึงการกระจายตัวขององค์ประกอบทางกายภาพ และทิศทางการพัฒนาขยายตัวของเมือง เทศบาลตำบลขุนยวม

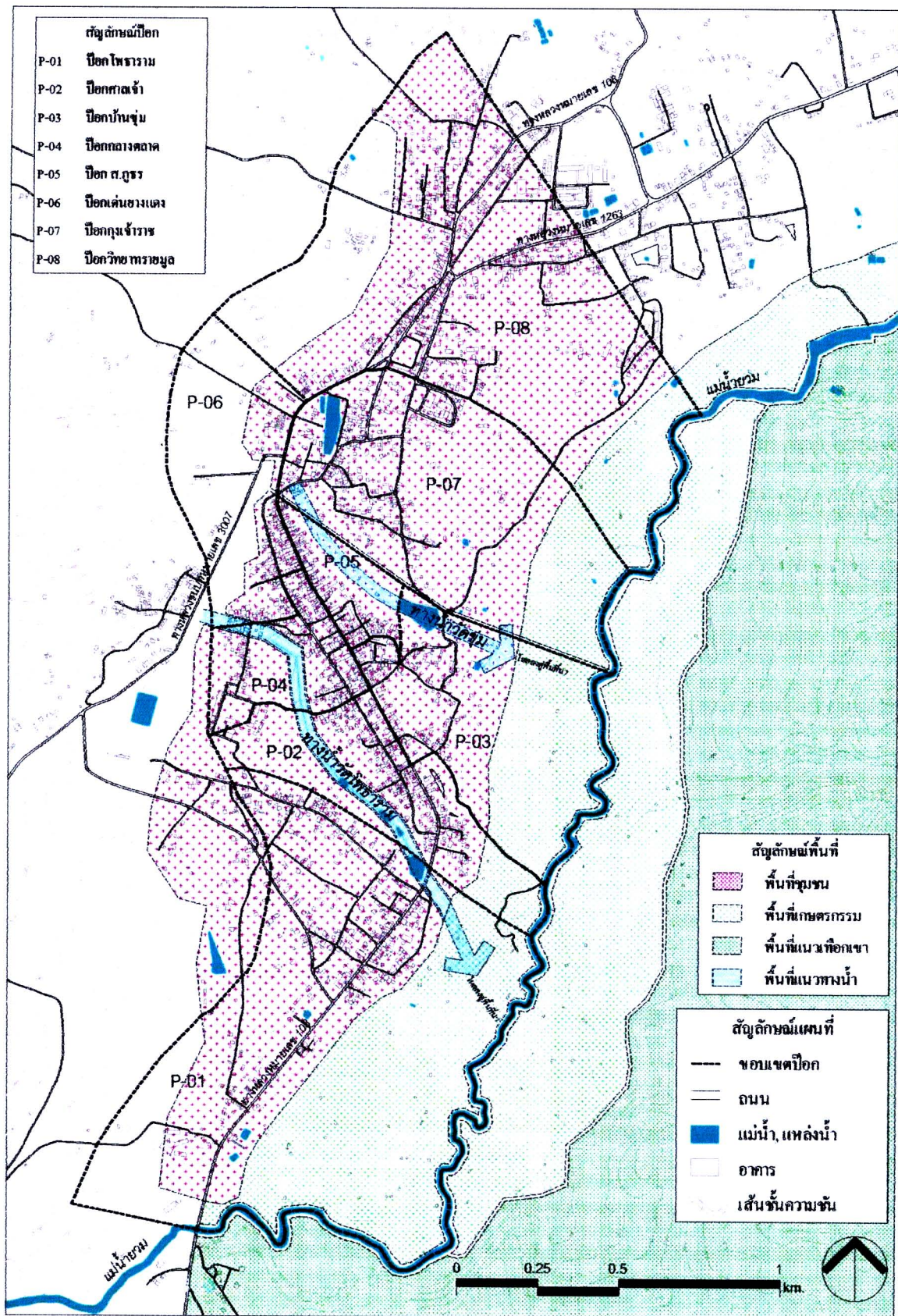
การเกิดขึ้นของอาคาร ชุมชนในเขตเทศบาล มีความสัมพันธ์กับภูมิประเทศของเมือง แต่เดิมการตั้งถิ่นฐานชุมชนของขุนยวมในระยะเริ่มแรกมีการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางน้ำด้านทิศเหนือของวัดโพธาราม (เส้นทางน้ำวัดโพธาราม ภาพที่ 4.3) เป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งน้ำทางธรรมชาติที่ชุมชนใช้อุปโภค บริโภค หลังจากนั้นมีการใช้เส้นทางในการค้าขาย โดยมีเส้นทางการค้าที่ผ่านเมืองขุนยวม และพัฒนาจนเป็นเส้นทางหลักที่สำคัญของการเดินทางระหว่างจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้เมืองมีการขยายตัวของชุมชนขึ้นไปทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นที่ราบสูง และพื้นที่ของเมืองที่มีความลาดเอียงไปทางด้านทิศตะวันออกของเมืองทำให้ทิศทางการไหลของน้ำไหลลงสู่พื้นที่ลุ่มเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกเกษตรกรรม ทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ทำนาที่สำคัญของเมือง (ภาพที่ 4.3)

เส้นทางภายในเขตเมืองประกอบขึ้นจากประเภทของเส้นทาง 3 ประเภท ได้แก่ เส้นทางหลัก คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 ซึ่งเป็นเส้นทางแกนหลักของเมือง เส้นทางรอง คือ ทางหลวงหมายเลข 1263 ซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อกับเส้นทางในเมืองไปสู่ต๋อยแม่ฮูด ทางหลวงชนบทหมายเลข 3007 เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อกับในเมืองสู่บ้านต๋อย เส้นทางสายรองย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นใจกลางเมืองเป็นเส้นทางที่รองรับการขยายตัวของกลุ่มอาคารที่อยู่อาศัยหนาแน่น และเส้นทางประเภทที่สาม คือ เส้นทางย่อย ซึ่งเป็นเส้นทางที่นอกเหนือจากทั้งสองประเภทที่ได้อธิบายมา ซึ่งเป็นเส้นทางย่อยภายในที่นำไปสู่บ้านพักอาศัย และสถานที่สำคัญต่างๆ ของเมือง (ภาพที่ 4.4)

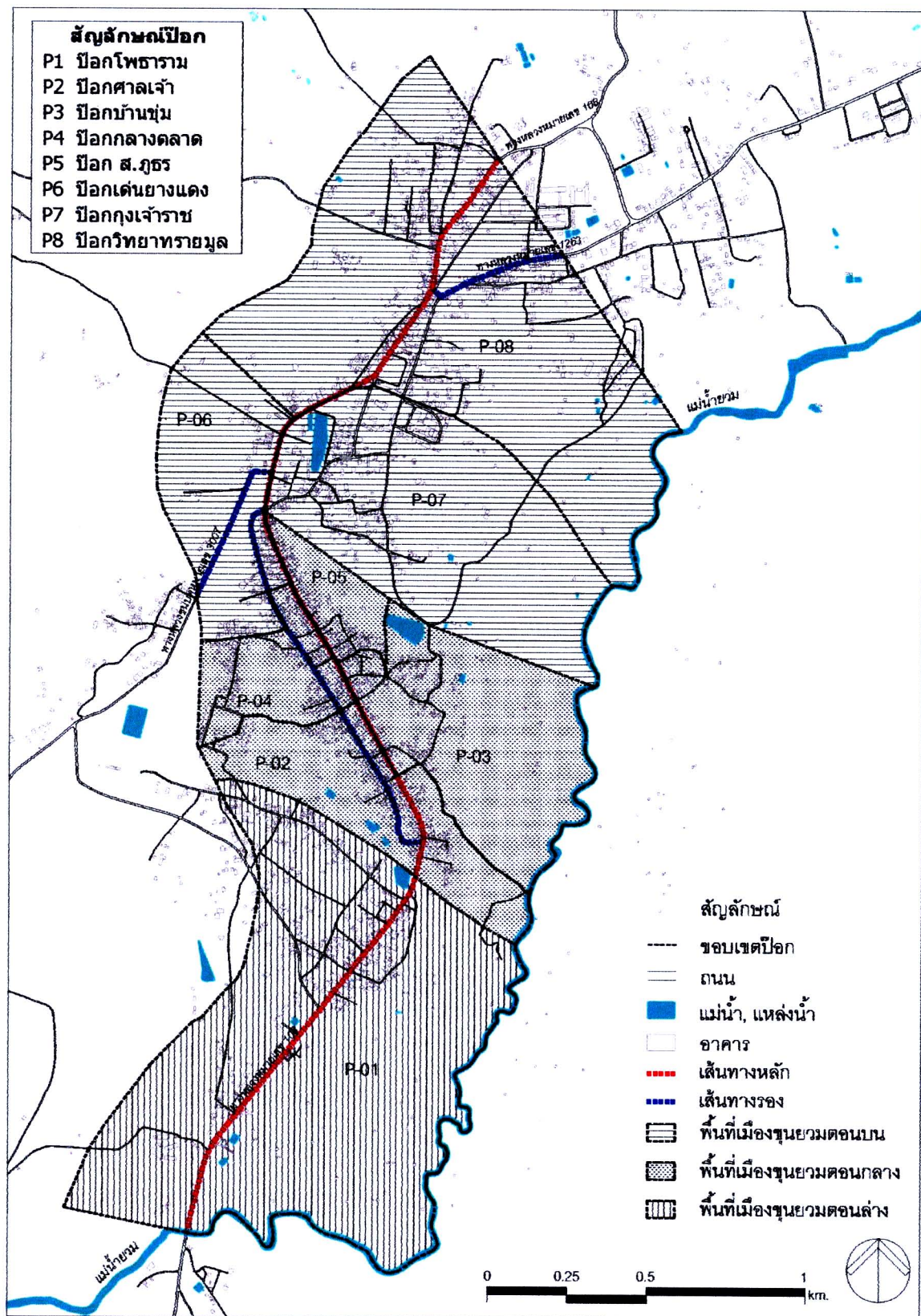
เส้นทางสายหลักหมายเลข 108 ทำหน้าที่เป็นเส้นทางแกนหลักของเมือง โดยมีเส้นทางสายรองที่วิ่งขนานทางหลวงหมายเลข 108 เป็นเส้นทางแกนรองที่ทำหน้าที่เป็นเส้นทางสัญจรสำรอง ก่อให้เกิดบล็อกรูปสี่เหลี่ยมของเมืองขึ้นเดียว ซ้อนกันขึ้นไปในแนวแกนเหนือ-ใต้ โดยพื้นที่ภายในบล็อก กลายเป็นพื้นที่ตั้งสำหรับย่านชุมชนพักอาศัยที่สำคัญของเมือง โดยร้านค้า เรือนแถว มักจะตั้งขนานอยู่ตามแนวทางหลวงหมายเลข 108 และบ้านพักอาศัยมักตั้งอยู่ภายในพื้นที่บล็อก และตามแนวเส้นทางสายรองที่วิ่งขนาน นอกเขตพื้นที่บล็อกดังกล่าว เส้นทางสายหลัก เส้นทางสายรอง และเส้นทางย่อย มักก่อรูปเป็นโครงข่ายถนน ผังเมืองแบบกว้างปลา

องค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นสถานที่ที่สำคัญของเมือง ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ สถานศึกษา ศาสนสถาน สถานที่ราชการ และสถานที่สำคัญอื่นๆ (ภาพที่ 4.5)

ขอบเขตของพื้นที่ปัจจุบันของเทศบาลตำบลขุนยวม ได้แบ่งเขตของชุมชนออกเป็น 8 ป๊อก และ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจพื้นที่เมือง ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มของชุมชนออกเป็น 3 ส่วน (ดูภาพที่ 4.4) ได้แก่ ส่วนแรก คือ ขุนยวมตอนบน (ขุนยวมเหนือ) ประกอบด้วย ป๊อกวิทยาทราয়มูล (พื้นที่ P-08) ป๊อกทุ่งเจ้าราช (พื้นที่ P-07) และ ป๊อกเด่นยางแดง (พื้นที่ P-06) ส่วนที่ 2 คือ ขุนยวมตอนกลาง ประกอบด้วย ป๊อก ส.ภูธร (พื้นที่ P-05) ป๊อกกลางตลาด (พื้นที่ P-04) ป๊อกบ้านขุ่ม (พื้นที่ P-03) และป๊อกศาลเจ้า (พื้นที่ P-02) และส่วนที่ 3 คือ ขุนยวมตอนใต้ ประกอบด้วย ป๊อกโพธาราม (พื้นที่ P-01)

ภาพที่ 4.3 ลักษณะทางภูมิประเทศของเมืองนนทบุรี

ภาพที่ 4.4 การแบ่งกลุ่มพื้นที่เมืองขุนยม และเส้นทางที่สำคัญของเมือง

จากการสำรวจองค์ประกอบทางกายภาพ ที่เป็นสถานที่สำคัญของพื้นที่พบว่า องค์ประกอบส่วนใหญ่จะเรียงตัวไปตามแนวถนนเส้นทางหลัก (ทางหลวงหมายเลข 108) แต่จะมีสถานที่สำคัญบางแห่งเท่านั้นที่ไม่ได้ตั้งอยู่ตามแนวถนนหลัก ลักษณะดังกล่าวทำให้ทางหลวงหมายเลข 108 เป็นแกนสัญจรถนนหลัก ที่มีความสัมพันธ์กับสถานที่สำคัญเกือบทั้งหมดของเมือง (ภาพที่ 4.5)

ตามที่ได้อธิบายข้างต้นว่า เกี่ยวกับการพัฒนาการของเส้นทางหลวงหมายเลข 108 ได้มีการสร้างเป็นถนนขึ้นในปี พ.ศ. 2500 และมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาของเมือง การพัฒนาเริ่มต้นจากกลุ่มอาคารในพื้นที่ชุมชมนากลาง ซึ่งเป็นกลุ่มอาคารไม้ที่เก่าแก่ของเมืองซึ่งโดยส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 50 ปี และได้กลายเป็นองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่สำคัญบนเส้นทางหลัก หลังจากนั้นเมืองจึงได้มีการขยายตัว ไปตามเส้นทางหลักของเมืองขึ้นไปทางด้านทิศเหนือ (ชุมชมนากลาง) และทางทิศใต้ของเมือง (ชุมชมนากลาง) ต่อไป

การเจริญเติบโตของเมืองชุมชมนากลางในระยะแรกของการสร้างเส้นทางหลวงหมายเลข 108 เกิดชุมชนเมืองในพื้นที่ชุมชมนากลาง ต่อมาเมื่อย่านกลางเมืองเริ่มมีความหนาแน่น ทำให้เมืองเกิดการขยายตัวของสถานที่สำคัญต่างๆ ไปทางทิศเหนือของเมือง (ชุมชมนากลาง) สถานศึกษา สถานที่ราชการ ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชมนากลาง และมีการอพยพของผู้อยู่อาศัยเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองชุมชมนากลาง ทำให้กระจายของอาคารในพื้นที่ชุมชมนากลาง มีการขยายตัวอย่างไม่เป็นระบบ มีถนนสายย่อยต่างๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ลักษณะของอาคารที่อยู่อาศัย มีมากมายหลายรูปแบบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารสมัยใหม่

ดังที่ผู้วิจัยได้อธิบายมาเกี่ยวกับการแบ่งกลุ่มของพื้นที่เมืองขุนยวมออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของเมืองตั้งแต่เริ่มมีการสร้างเส้นทางหลวง ซึ่งการแบ่งของกลุ่มของพื้นที่ประกอบด้วย

4.1.2.1 พื้นที่ขุนยวมตอนกลาง

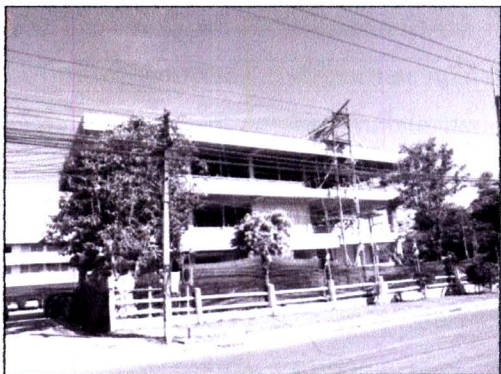
ประกอบไปด้วยพื้นที่ของป๊อกจำนวน 4 ป๊อก ได้แก่ ป๊อก ส.ภูธร ป๊อกกลางตลาด ป๊อกบ้านขุ่ม และป๊อกศาลเจ้า เป็นพื้นที่ย่านชุมชนเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบันที่เป็นย่านที่เก่าแก่ที่สุดนับตั้งแต่เริ่มมีการสร้างเส้นทางหลวงหมายเลข 108 กลุ่มอาคารไม้เก่า เรียงตัวตามริมสองฟากถนนซึ่งเป็นกลุ่มอาคารในยุคแรกของการสร้างทางหลวงหมายเลข 108 และได้กลุ่มของอาคารค่อยๆ มีการขยายตัวห่างออกจาก 2 ข้างทางของถนน เป็นชุมชนที่หนาแน่นของเมืองขุนยวม ปัจจุบัน พื้นที่แต่ละป๊อกในเขตขุนยวมตอนกลางได้ถูกตั้งชื่อตามสถานที่สำคัญของป๊อก ขอบเขตของแต่ละป๊อกถูกกำหนดโดยเส้นทางหลัก และลักษณะของภูมิประเทศ

พื้นที่ป๊อก ส.ภูธร เป็นป๊อกที่ตั้งอยู่ทิศเหนือของเขตขุนยวมตอนกลาง เป็นที่ถูกกำหนดเขตด้วยเส้นทางหลัก เส้นทางรอง และลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ มีสถานีตำรวจภูธร และธนาคารเพื่อการเกษตรเป็นสถานที่สำคัญของป๊อก มีกลุ่มอาคารไม้เก่าแก่ที่เรียงตัวกันอย่างหนาแน่น นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ที่เป็นเส้นทางน้ำที่เป็นแนวเขตของป๊อกที่เป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นเส้นทางน้ำที่ไหลลงหนองน้ำวัดขุ่ม ด้วยลักษณะดังกล่าว ทำให้พื้นที่ป๊อก ส.ภูธร ที่เป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยกลุ่มอาคารหนาแน่นที่เรียงตัวไปตามแนวถนน ขนาดกับเส้นทางน้ำหนองวัดขุ่ม มีลักษณะที่แสดงออกถึงความเป็นชุมชนเมืองที่ขยายไปกับพื้นที่ทางธรรมชาติ

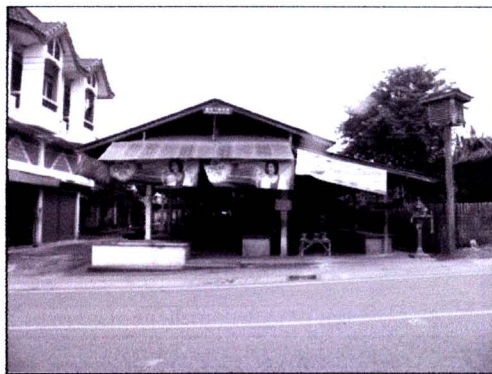
พื้นที่ป๊อก กลางตลาด เป็นพื้นที่ที่อยู่ด้านทิศตะวันตกของเขตพื้นที่ขุนยวมตอนกลาง มีอาณาเขตที่ถูกกำหนดด้วยถนนเส้นทางหลัก และเส้นทางรอง โดยมีตลาดขุนยวม ธนาคารกรุงไทยเป็นสถานที่สำคัญที่ตั้งอยู่ติดกับเส้นทางหลัก นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนอนุบาลขุนยวม และพื้นที่ป่าไม้ห้วยบ่อ ที่อยู่นอกเส้นทางหลัก ทำให้พื้นที่ป๊อกกลางตลาดที่ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารหนาแน่นล้อมรอบพื้นที่ป่าห้วยบ่อ มีลักษณะที่แสดงออกถึงความเป็นพื้นที่เมืองที่ล้อมรอบพื้นที่ธรรมชาติ

พื้นที่ป๊อกบ้านขุ่ม เป็นป๊อกที่อยู่ด้านทิศตะวันออกของเขตขุนยวมตอนกลาง ถูกกำหนดเขตด้วยเส้นทางหลัก เส้นทางรอง และแนวแม่น้ำยวม โดยมีสถานที่สำคัญภายในพื้นที่ได้แก่ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค, ขุมสายโทรศัพท์ และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ เป็นสถานที่ราชการอยู่ติดกับเส้นทางหลัก วัดคำในและวัดขุ่ม เป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาที่อยู่นอกเส้นทางหลัก นอกจากนี้แล้วป๊อกวัดขุ่ม ยังมีพื้นที่เกษตรกรรมที่ทำนาขั้นบันได ทำให้พื้นที่ป๊อกวัดขุ่มประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารที่หนาแน่นบริเวณติดกับถนนสายหลักซึ่งแสดงออกถึงพื้นที่ความเป็นเมืองของป๊อก และพื้นที่เกษตรกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นพื้นที่ธรรมชาติของป๊อก

พื้นที่ป๊อกศาลเจ้า เป็นป๊อกที่อยู่ด้านทิศใต้ของเขตขุนยวมตอนกลาง ถูกกำหนดเขตด้วย เส้นทางหลัก เส้นทางรอง แนวเส้นทางน้ำวัดโพธาราม และแนวแม่น้ำยวม โดยมีสถานที่สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ ศาลเจ้าอำเภอกุนยวม เป็นสถานที่ที่ติดกับถนนเส้นหลัก และมีพื้นที่เกษตรกรรมที่ทำนาขั้นบันไดที่ต่อเนื่องมาจากป๊อกบ้านขุ่ม ทำให้พื้นที่ป๊อกศาลเจ้า ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารที่หนาแน่นที่เกาะไปตามสองฟากของถนนสายหลักซึ่งแสดงออกถึงพื้นที่ความเป็นชุมชนเมืองของป๊อก และพื้นที่เส้นทางน้ำ พื้นที่เกษตรกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นพื้นที่ธรรมชาติของป๊อก

สถานีตำรวจภูธร อ.ขุนยวม (ป๊อก ส.กูธร)

ตลาดขุนยวม (ป๊อกกลางตลาด)

วัดชุม (ป๊อกบ้านชุม)

ศาลเจ้าอำเภอกุนยวม (ป๊อกศาลเจ้า)

ภาพที่ 4.6 ตัวอย่างสถานที่สำคัญที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ขุนยวมตอนกลาง

4.1.2.2 พื้นที่ขุนยวมตอนบน

ในพื้นที่ขุนยวมตอนบน ประกอบด้วยพื้นที่ของ ป๊อกจำนวน 3 ป๊อก ได้แก่ ป๊อกเด่นยางแดง ป๊อกกุงเจ้าราช และป๊อกวิทยาทราญมูล สถานที่ราชการของเมือง และสถาบันการศึกษา ส่วนมากจะอยู่ในพื้นที่นี้ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีการขยายตัวชุมชนอย่างรวดเร็ว โดยมีทางหลวงหมายเลข 108 เป็นเส้นทางหลัก มีเส้นทางรองคือ ทางหลวงชนบท หมายเลข 3007 และทางหลวงหมายเลข 1263 เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่รอบนอกของเมือง และมีเส้นทางย่อยที่กระจัดกระจายในพื้นที่อย่างไม่เป็นระเบียบ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ และการเกิดขึ้นของสถานที่ราชการ และสถานที่สำคัญที่ไม่เป็นระเบียบ

สถานที่สำคัญของพื้นที่ขุนยวมตอนบน ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมสองฟากถนนสายหลัก กลุ่มอาคารที่พักอาศัยจะจัดกระจายอย่างไม่เป็นระเบียบ และอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารสมัยใหม่ มีลักษณะรูปแบบของอาคารที่หลากหลายเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เนื่องจากผู้อพยพต่างถิ่น ได้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ขุนยวมตอนบนเป็นจำนวนมาก

พื้นที่ป๊อกเด่นยางแดง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของพื้นที่ขุนยวมตอนบน โดยมีสถานที่สำคัญของป๊อก ได้แก่ อนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย – ญี่ปุ่น สนามบินเก่า และยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งของป๊อก ที่เป็นย่านอาคารหนาแน่น ซึ่งมีกลุ่มอาคารไม้เก่าแก่ของเมืองในยุคเริ่มสร้างทางหลวงหมายเลข 108 นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งที่เป็นพื้นที่ป่าไม้บางส่วน ทำให้พื้นที่ป๊อกเด่นยางแดง ประกอบไปด้วย พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มอาคารที่หนาแน่นมาก พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มอาคาร

ที่หนาแน่นน้อย ที่ล้อมรอบพื้นที่สนามบินเก่า ซึ่งแสดงออกถึงภาพรวมของความเป็นชุมชนเมืองที่ไม่หนาแน่นมาก และพื้นที่ป่าไม้บางส่วนที่แสดงออกถึงพื้นที่ทางธรรมชาติ

พื้นที่ป๊อปปูล่าเรอ ถูกตั้งชื่อตามสถานที่ฝังศพของเจ้าราชซึ่งปัจจุบันไม่พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ป๊อปปูล่าเรอตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพื้นที่ขุนยวมตอนบน โดยมีสถานที่สำคัญของป๊อปปูล่าเรอ ได้แก่ ที่ทำการ อบต.ขุนยวม วัดม่วยต่อ, สระน้ำรัชดาภิเษก ที่ทำการเทศบาลตำบลขุนยวม ที่ตั้งอยู่ติดกับทางหลวงหมายเลข 108 และ ที่ทำการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) โรงพยาบาลขุนยวม อยู่บนถนนสายย่อยของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งของป๊อปปูล่าเรอ เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นพื้นที่ทำนา ทำให้ป๊อปปูล่าเรอ ประกอบไปด้วยกลุ่มของอาคารราชการ อาคารสาธารณะ ที่มีการขยายตัวของที่อยู่อาศัย ซึ่งแสดงออกถึงชุมชนเมืองที่ไม่หนาแน่นมาก และพื้นที่เกษตรกรรมบางส่วนที่แสดงออกถึงพื้นที่ทางธรรมชาติ

พื้นที่ป๊อปปูล่าเรอที่ตั้งทางทิศเหนือของพื้นที่ขุนยวมตอนบน โดยมีสถานที่สำคัญของป๊อปปูล่าเรอ ได้แก่ อนุสาวรีย์ชานกะเล โรงเรียนขุนยวม สถานีขนส่ง โรงเรียนขุนยวมวิทยา ศาลเจ้าพ่อขอมือเหล็ก ที่ตั้งอยู่บนทางหลวงหมายเลข 108 และโบสถ์คาทอลิก โรงเรียนพุทธเกษตร อยู่บนถนนสายย่อยของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีบางส่วนของพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการทำนา ป๊อปปูล่าเรออยู่อาศัยด้วยกันหลายชนเผ่า ทำให้ป๊อปปูล่าเรอ ประกอบไปด้วยกลุ่มของอาคารราชการ ที่มีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนหลายชนเผ่า ซึ่งแสดงออกถึงชุมชนเมืองที่เติบโตอย่างรวดเร็ว มีอาคารที่หลากหลายรูปแบบ และพื้นที่เกษตรกรรมบางส่วนที่แสดงออกถึงพื้นที่ทางธรรมชาติ

โรงเรียนขุนยวมวิทยา (ป๋อภวิททยาทรายมูล)

สถานีขนส่ง (ป๋อภวิททยาทรายมูล)

สำนักงานเทศบาลตำบลขุนยวม (ป๋อภกุงเจ้าราช)

โรงพยาบาลขุนยวม (ป๋อภกุงเจ้าราช)

ที่ทำการไปรษณีย์ (ป๋อภวิททยาทรายมูล)

สนามกีฬาเทศบาล (ป๋อภค่นยางแดง)

ภาพที่ 4.7 ตัวอย่างสถานที่สำคัญที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ขุนยวมตอนบน

4.1.2.3 พื้นที่ชุมชนยวมตอนล่าง

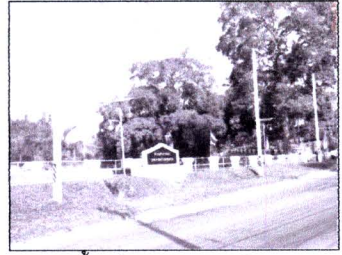
พื้นที่ชุมชนยวมตอนล่าง ได้แก่ พื้นที่ป็อกโพธาราม ซึ่งเป็นป็อกที่ประกอบด้วยสถานที่สำคัญ ได้แก่ สวนเฉลิมพระเกียรติ วัดโพธาราม และหนองน้ำวัดโพธาราม ที่ตั้งอยู่บนทางหลวงหมายเลข 108 นอกจากนี้ยังมีพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการทำนา ซึ่งเป็นพื้นที่ทำนาที่มีขนาดใหญ่มากทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งชาวเมืองขุนยวมเรียกว่า “นาหีกแดง” และพื้นที่ป่าไม้ทางด้านทิศตะวันตก ทำให้ป็อกโพธารามที่เป็นพื้นที่ชุมชนยวมตอนล่าง เป็นพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของกลุ่มอาคารบริเวณวัดโพธาราม กระจายตัวออกไปทางทิศตะวันตก ที่แสดงออกถึงความเป็นชุมชนเมือง ซึ่งล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรมทางด้านทิศตะวันออก พื้นที่ป่าไม้ทางด้านทิศตะวันตก ซึ่งแสดงออกถึงพื้นที่ธรรมชาติ ดังนั้นภาพรวมของพื้นที่ชุมชนยวมตอนล่าง คือ ชุมชนเมืองที่กระจุกตัวอยู่บริเวณวัดโพธารามที่ล้อมรอบด้วยพื้นที่ทางธรรมชาติ

สวนเฉลิมพระเกียรติ (ป็อกโพธาราม)

วัดโพธาราม (ป็อกโพธาราม)

หนองน้ำวัดโพธาราม (ป็อกโพธาราม)

ภาพที่ 4.8 ตัวอย่างสถานที่สำคัญที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนยวมตอนล่าง

โดยสรุปแล้ว ภาพรวมขององค์ประกอบทางกายภาพที่มีอยู่ในเมือง ที่ทำให้เมืองขุนยวมมีเอกลักษณ์เฉพาะ (ภาพที่ 4.6) คือ เมืองที่มีรูปแบบของเมืองไปตามแนวเส้นทางหลัก (ทางหลวงหมายเลข 108) โดยมีย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นใจกลางเมืองซึ่งอยู่ในพื้นที่ชุมชนยวมตอนกลางเป็นย่านเก่าแก่ที่มีกลุ่มอาคารไม้เก่าแก่อยู่มากมายเรียงตัวกันตามแนวถนน และเป็นเมืองที่องค์ประกอบของเมืองที่มีความเป็นธรรมชาติที่แทรกอยู่ในพื้นที่เมือง ตลอดจนพื้นที่ธรรมชาติที่โอบล้อมตัวเมืองไว้

4.1.3 การดำเนินงานเกี่ยวกับภูมิทัศน์ของเมือง

เทศบาลตำบลขุนยวม แต่เดิมมีฐานะเป็นสุขาภิบาลขุนยวม ต่อมาได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลในปี พ.ศ. 2542 เทศบาลตำบลขุนยวมมีนายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของราษฎรในเขตเทศบาล ทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายบริหาร และสภาเทศบาลซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 12 คนที่ราษฎรในเขตเทศบาลเลือกตั้งมาทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ นอกจากนี้ฝ่ายบริหารของเทศบาลมีทำงานควบคู่ไปกับส่วนราชการของเทศบาลตำบลขุนยวม และตัวแทนป๊อคนที่มียอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลขุนยวม

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลตำบลขุนยวม ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนโครงการแผนพัฒนาที่สำคัญที่มีผลต่อองค์ประกอบทางด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษาแผนพัฒนา แบ่งได้ 3 ระดับ ดังนี้

4.1.3.1 ระดับจังหวัดแม่ฮ่องสอน แผนพัฒนาที่กำหนดในระดับจังหวัด ได้ผลักดันในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว โดยมีโครงการที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับองค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ โครงการปรับปรุงอนุสรณ์สถานมิตรภาพ ไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นโครงการที่ทำการก่อสร้างอาคารใหม่ และโครงการขุดลอกแม่น้ำยวม เป็นต้น

นอกเหนือจากโครงการที่ได้อธิบาย ยังมีโครงการอื่นๆ เป็นโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การพัฒนาถนน รางน้ำ เป็นต้น

4.1.3.2 ระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีนโยบายที่ต้องการให้จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยมีตัวอย่างโครงการที่สำคัญที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองขุนยวม ได้แก่ โครงการปรับปรุง สถานีผลิต ระบบจ่ายน้ำประปา โครงการปรับปรุงสนามกีฬาากลาง เป็นต้น ซึ่งนอกเหนือจากนี้ เป็นโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน

4.1.3.3 ระดับเทศบาลตำบลขุนยวม มีนโยบายที่ต้องการพัฒนาพื้นที่เมืองขุนยวมที่มุ่งเน้นการพัฒนา 8 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยว การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี และการพัฒนาตามยุทธศาสตร์เมืองน่าอยู่ โดยมีตัวอย่างโครงการที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญของเมืองที่อยู่ในแผนพัฒนา 3 ปี ของเทศบาลตำบลขุนยวม ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์หนองวัดขุ่ม โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ป๊อกกลางตลาด โครงการก่อสร้างศาลาอเนกประสงค์วัดม่วยต่อ โครงการปรับปรุงศาลาเก่าห้อง บ้านขุ่ม และโครงการปรับปรุงวัดร้าง ป๊อกโพธาราม เป็นต้น

จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ และได้มีการสัมภาษณ์ อภิปรายร่วมกับประชาชนในพื้นที่ เกี่ยวกับการพัฒนาของเมือง การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมืองพบว่า ความเห็นของประชาชนในพื้นที่ มีความต้องการที่จะให้เมืองเกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว โดยมีช่วงของการท่องเที่ยวที่ยาวนานมากกว่าปัจจุบัน ซึ่งฤดูกาลท่องเที่ยวต่อไป เป็นช่วงฤดูกาลที่คอกบัวตองบานเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ เทศบาลตำบลขุนยวม ได้พยายามที่จะกระตุ้นการพัฒนาเมืองทางด้านการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงสถานที่สำคัญที่มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของเมือง เช่น โครงการปรับปรุงอนุสรณ์สถานมิตรภาพ ไทย-ญี่ปุ่น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมากราบไหว้ หลุมฝังศพ ของบรรพบุรุษญี่ปุ่นที่เสียชีวิตในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น

การพัฒนาของเมืองขุนยวม มีการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับ นโยบายของเทศบาลเกี่ยวกับเมืองน่าอยู่โดยได้จัดทำโครงการ “เมืองน่าอยู่ เชิดชูคุณธรรม” ที่เน้นการพัฒนา 5 มิติ ได้แก่ เมืองปลอดภัย เมืองสะอาด เมืองคุณภาพชีวิต เมืองธรรมาภิบาล และเมืองวัฒนธรรม ซึ่งเป็นโครงการที่เริ่มต้นใน ปี พ.ศ. 2552 เป็นโครงการที่เทศบาลได้จัดตั้งเพื่อสนองนโยบาย และสถานการณ์ต่างๆ ทั้งเป็นการจัดการและปรับสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ มีความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน และเหมาะแก่การท่องเที่ยว

โครงการเมืองน่าอยู่เทศบาลตำบลขุนยวมได้เน้น กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยได้สร้างกิจกรรมให้ชุมชนได้ร่วมกันปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณสวนหย่อมสาธารณะของแต่ละป๊อก เพื่อฟื้นฟู และพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในเทศบาล ทำให้โครงการนี้เกิดกระบวนการในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และประชาชนเริ่มมีความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการเมืองน่าอยู่เทศบาลได้จัดตั้งขึ้น

โครงการเมืองน่าอยู่ของเทศบาลมิได้มีเพียงแต่ การพัฒนาโดยสร้างกิจกรรมในชุมชนเท่านั้น ยังมีแผนในการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่โดยเทศบาลได้มีแผนพัฒนาเมือง โดยได้มีการศึกษาเพื่อจัดทำผังเมืองขุนยวม เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินของเมือง และจัดทำกฎหมายเทศบัญญัติของเมืองขุนยวมขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมืองให้เป็น “เมืองน่าอยู่”

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาของเมืองขุนยวม มีปัญหาทางด้านการพัฒนาเพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดไว้เนื่องจาก เมืองขุนยวม ประกอบไปด้วยประชากรในพื้นที่ ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตที่หลากหลาย ซึ่งตัวอย่างของปัญหา อุปสรรคของการพัฒนาเมืองให้เป็นไปตามแผนของเมือง ได้แก่ โครงการปรับปรุงอนุสรณ์มิตรภาพ ไทย-ญี่ปุ่น เป็นโครงการตัวอย่างที่ทำให้เกิดความขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่กับหน่วยงานเทศบาล เนื่องจากโครงการพัฒนามีผลกระทบต่อพื้นที่สาธารณะข้างเคียงของเมือง ซึ่งเป็นสนามกีฬา และสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางวัฒนธรรมของคนในเมือง ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แสดงออกถึง ความตื่นตัวของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อโครงการพัฒนาของเมืองที่จะมีผลกระทบต่อ วิถีชีวิต ความเชื่อ ของคนในพื้นที่ ดังนั้นในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองขุนยวม ไม่อาจจะละเลยการพัฒนาของเมือง ที่จะมีผลกระทบต่อความเชื่อ วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม

การให้ความรู้ และความเข้าใจชุมชน เกี่ยวกับการพัฒนา ของเมืองขุนยวม เกิดจากกระบวนการ ประสานงาน ของการทำงาน ผู้บริหารเทศบาล สภาเทศบาล เจ้าหน้าที่หน่วยงานเทศบาลตำบล และชุมชน (ป๊อก) สิ่งที่ทำให้การประสานงานเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองขุนยวมมีลักษณะที่แตกต่างจาก เมืองโดยทั่วไปคือ บทบาทของป๊อก ซึ่งแต่ละป๊อก จะมีประธานของป๊อกที่เป็นตัวแทนของป๊อกซึ่งเป็นตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในป๊อก มีหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในป๊อก ในการนำเสนอ แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ของป๊อก และปัญหาที่เกิดขึ้นในป๊อก

4.2 องค์ประกอบทางกายภาพภายในเทศบาลตำบลขุนยวม ที่สัมพันธ์กับแนวคิดจินตภาพของเมือง

จากการศึกษาแนวความคิด จินตภาพของเมือง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจินตภาพของเมือง โดยการจำลองเมืองจากกายภาพในรูปแบบของแผนที่ โดยใช้องค์ประกอบหลักทั้ง 5 เป็นตัวแทนของกายภาพเมืองทั้งหมด แล้วทำการวิเคราะห์จากแผนที่เพื่อให้เข้าใจสภาพที่เป็นอยู่ และปัญหาทางจินตภาพเมืองจะนำไปสู่แนวทางการปรับปรุงเมืองเพื่อให้โครงสร้างของเมืองมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

การศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม ที่สัมพันธ์กับแนวคิดจินตภาพของเมืองแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 4.2.1 การศึกษาองค์ประกอบทางจินตภาพของเมือง และ 4.2.2 การศึกษาองค์ประกอบย่อยของเมืองตามเส้นทางหลัก โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 การศึกษาองค์ประกอบทางจินตภาพของเมือง

ต่อเนื่องจากการสำรวจองค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นสถานที่สำคัญของพื้นที่ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง ที่สัมพันธ์กับแนวคิดจินตภาพของเมือง โดยได้นำองค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นสถานที่สำคัญมาจัดกลุ่ม องค์ประกอบทางจินตภาพ 5 อย่าง ดังต่อไปนี้

4.2.1.1 **เส้นทาง** ภายในพื้นที่เทศบาลตำบลขุนยวมประกอบด้วยถนนจำนวนหลายเส้นทาง แต่เนื่องจากพื้นที่เมืองขุนยวมมีลักษณะเป็นเมืองที่เป็นทางผ่านของเส้นทางจากอำเภอแม่สะเรียงที่มาจากทางทิศใต้ไปสู่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งอยู่ทางทิศเหนือ ทำให้เมืองขุนยวมมีแนวถนนทางหลวงหมายเลข 108 เป็นถนนเส้นหลักของเมือง โดยมีเส้นทางรองคือ เส้นทางที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่รอบนอก และเส้นทางรองในย่านชุมชนหนาแน่น ได้แก่ ทางหลวงหมายเลข 1263 ทางหลวงชนบทหมายเลข 3007 และเส้นทางรองที่ผ่านป๊อกล้างเจ้า ป๊อกกลางตลาด และป๊อกเด่นย่านแดง ในพื้นที่ย่านชุมชนหนาแน่น นอกนั้นเป็นถนนสายย่อยที่มีในเมือง (ภาพที่ 4.9) เส้นทางหลักของเมืองขุนยวมนี้ มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เป็นเส้นทางที่เป็นที่ตั้งขององค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นสถานที่สำคัญโดยส่วนใหญ่ของเมือง และเป็นรูปแบบของการเดินทางหลักของเมือง

เส้นทางหมายเลข 108 ทำให้เกิดรูปแบบการเดินทางหลักของเมือง เป็นเส้นทางที่มีความสำคัญมาก เพราะว่าเป็นขณะที่บุคคลเคลื่อนที่ผ่านเส้นทางนี้ จะมีโอกาสได้เห็นองค์ประกอบทางกายภาพต่างๆ ของเมืองมากที่สุด

4.2.1.2 **ขอบ** ต่อเนื่องกับเส้นทางหลักของเมือง องค์ประกอบทางจินตภาพของเมืองเมื่อเดินทางตามแนวเส้นทางหลัก แบ่งได้ดังนี้

ทิศเหนือ ขอบของเมืองคือ พื้นที่ที่เป็นถนนทางแยกที่แยกจากทางหลวงหมายเลข 108 ที่จะเดินทางไปแม่ฮ่องสอน ส่วนทางแยกอีกทางเป็นทางไปสู่ดอยแม่อุคอ ซึ่งบริเวณนั้นจะเป็นบริเวณพื้นที่เป็นป่าที่มีต้นไม้หนาแน่น

ทิศตะวันออก ขอบของเมืองคือ แม่น้ำยวมที่เป็นเส้นขอบเขตของเทศบาลตำบลขุนยวม เป็นแนวเขตที่สัมพันธ์กับพื้นที่เกษตรกรรมพื้นที่นา และพื้นที่เชิงเขาที่มีทิวทัศน์ที่สวยงาม

ทิศใต้ ขอบของเมือง แม่น้ำยวมที่เป็นเส้นขอบเขตของเทศบาล โดยมีสะพานข้ามแม่น้ำยวม เป็นจุดเปลี่ยนที่เริ่มเข้ามาสู่เขตเทศบาลตำบลขุนยวม

ทิศตะวันตก ขอบของเมือง ที่มองเห็นด้วยสายตาที่ไม่ชัดเจนมากนัก ซึ่งแนวเขตเป็นพื้นที่ป่าไม้ ที่ปะปนไปกับกลุ่มของอาคาร

อย่างไรก็ตามขอบของเมืองขุนยวมที่เป็นองค์ประกอบทางจินตภาพที่มีความชัดเจนมากที่สุด ซึ่งสามารถมองเห็น และรับรู้ได้ด้วยสายตา คือ ขอบของเมืองทางด้านทิศตะวันออก(ภาพที่ 4.9) ซึ่งเป็นทัศนียภาพของทุ่งนาที่มีแม่น้ำเป็นขอบ ที่ทำให้ผู้คนที่ผ่านถนนเส้นหลักของเมืองสามารถรับรู้ได้ถึงขอบของเมืองได้อย่างชัดเจน

4.2.1.3 ย่าน

ปัจจุบันเมืองขุนยวมมีการขยายตัว มีการกระจุกตัวของอาคาร ที่จะพัฒนาไปเป็นชุมชนที่หนาแน่น และเกิดความเป็นย่านของเมือง ในหลายๆ พื้นที่ ภายในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม มีย่านชุมชนหนาแน่นที่ชัดเจนสามบริเวณตามแนวเส้นทางหลัก ได้แก่ พื้นที่ขุนยวมตอนกลางบริเวณใจกลางเมืองซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ปอกลาดเจ้า ปอกลานชุม ปอกลาดกลางตลาด ปอกล ส.ภูธร และปอกลเด่นยางแดง ซึ่งกระจุกตัวเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดของเมือง พื้นที่ขุนยวมตอนบน กระจุกตัวบริเวณที่เป็นพื้นที่โรงเรียนขุนยวมวิทยา อยู่ในเขตปอกลวิทยาทายมูล และพื้นที่ขุนยวมตอนล่าง ในพื้นที่ปอกลโพธารามซึ่งเป็นบริเวณใกล้เคียงกับวัดโพธาราม

นอกเหนือจากย่านชุมชนหนาแน่นทั้ง 2 บริเวณที่ได้อธิบายมานั้น ยังมีพื้นที่ในเมืองขุนยวมหลายแห่งที่กำลังเติบโตเป็นย่านชุมชนที่หนาแน่น เนื่องจากการพัฒนาของเมือง และการเติบโตของการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้คนต่างถิ่นได้อพยพเข้ามาสู่เมืองขุนยวมมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ขุนยวมตอนบน ที่มีการอพยพของผู้คนต่างถิ่น มีการพัฒนาของพื้นที่ เกิดสถานที่สำคัญของเมืองหลายแห่ง ทำให้เริ่มมีการกระจุกตัวของอาคารที่เพิ่มมากขึ้น

4.2.1.4 ชุมทาง สถานที่ที่เป็นจุดศูนย์กลาง ที่เกิดความสัมพันธ์กับเส้นทางที่รวมกันเป็นชุมทางเมื่อมาถึง และเดินทาง เชื่อมต่อไปยังที่อื่นๆ ในเขตเทศบาลตำบลขุนยวมนั้นมีหลายแห่ง กระจายไปตามส่วนต่างๆ ของเมือง ชุมทางของเมืองขุนยวม มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกิจกรรมของเมืองไปตามช่วงเวลา โดยชุมทางหลักของเมืองที่สำคัญ โดยมีโครงสร้างของชุมทางในภาพรวมของเมือง คือ กลุ่มของชุมทางที่กระจุกตัวในพื้นที่ขุนยวมตอนบน ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ขนส่งที่เป็นจุดเชื่อมต่อของการเดินทางโดยรถประจำทาง สำนักงานเทศบาลตำบลขุนยวม และสนามกีฬาากลาง ที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมระหว่างหน่วยงาน และชุมชนของเมือง บริเวณอนุสรณ์สถานมิตรภาพ และวัดม่วยต่อ ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของเมือง และ สนามบินเก่า เป็นสถานที่สำหรับจัดงานประจำปี เทศกาลดอกบัวตองบานในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวของอำเภอ พื้นที่ขุนยวมตอนกลาง ประกอบด้วย ตลาดขุนยวม ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีการใช้งานในช่วงระหว่างเวลา 12.00 น. - 06.00 น. เท่านั้น และพื้นที่ขุนยวมตอนล่างได้แก่ บริเวณวัดโพธาราม

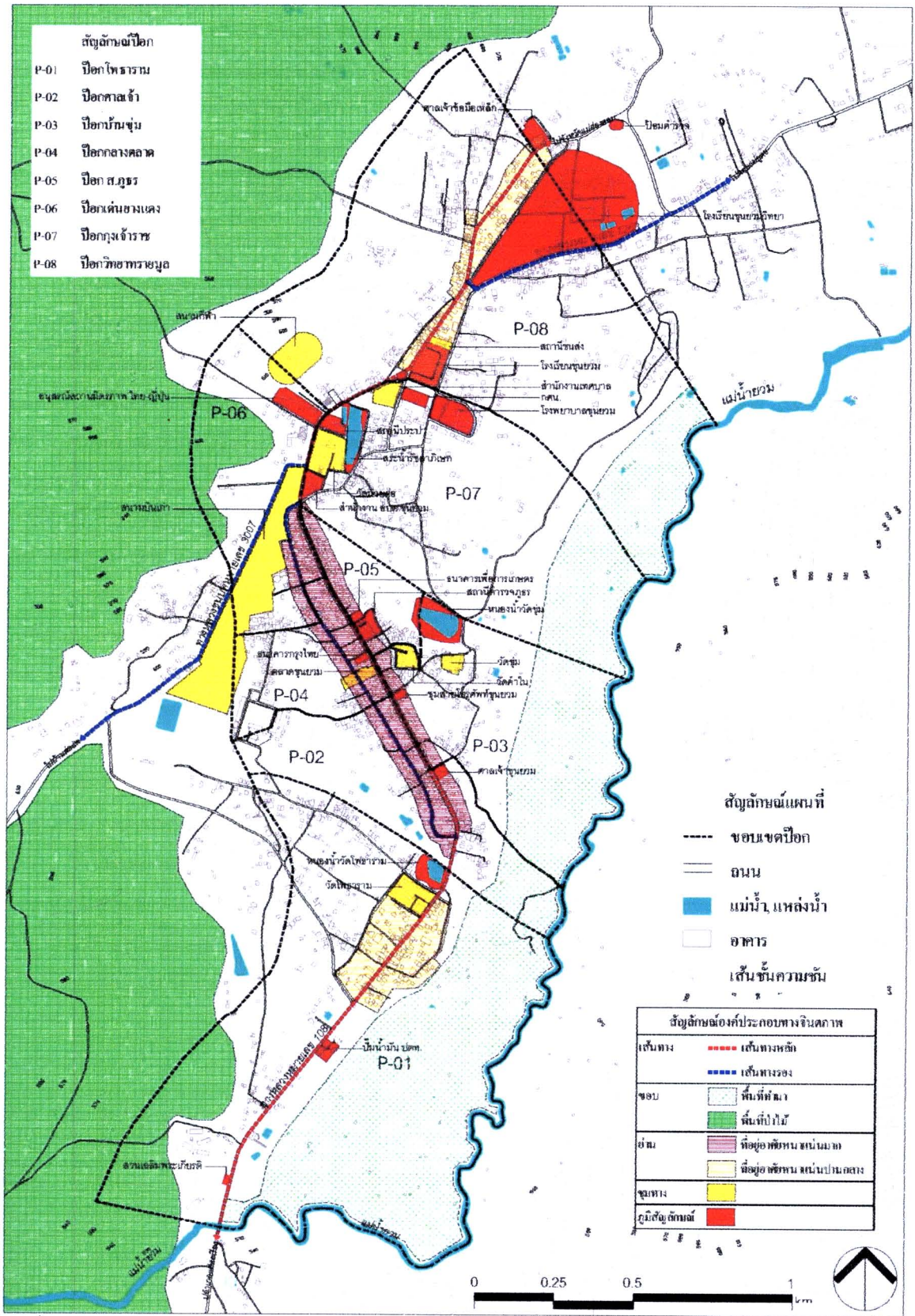
4.2.1.5 จุดหมายตา ในเมืองขุนยวมนั้นมีหลายแห่งที่กระจายตัวไปในพื้นที่เมือง ที่สามารถรับรู้จากการมองเห็นตามเส้นทางหลักของเมือง ตัวอย่างของจุดหมายตาที่สำคัญ ได้แก่ บิมน้ำมัน ปตท. หนองน้ำวัดโพธาราม ศาลเจ้าขุนยวม ธนาคาร สถานีตำรวจภูธร และโรงเรียน เป็นต้น

นอกจากในระดับชุมชนเมืองขุนยวมจะมีจินตภาพโดยรวมแล้ว ในแต่ละส่วนของชุมชนเมืองขุนยวมในช่วงต่างๆ ของถนน มีบริเวณที่มีความซับซ้อน ซึ่งมีจินตภาพในตัวของมันเองซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไป

จากการศึกษาองค์ประกอบทางจินตภาพของเมืองขุนยวม พอจะสรุปได้ว่า จินตภาพของเมืองขุนยวม คือ เมืองที่มีเส้นทางหลวงหมายเลข 108 เป็นเส้นทางที่เป็นแกนหลักของเมือง มีขอบของเมือง ที่สำคัญคือ ขอบเขตทางด้านทิศใต้ และทิศตะวันออก ที่มีทัศนียภาพของทุ่งนาขั้นบันไดจรดกับแนวแม่น้ำยวมและทิวเขาที่สวยงาม ภายในพื้นที่เมือง

ประกอบด้วยย่านใจกลางเมืองที่สำคัญเป็นย่านการค้า โดยมีกลุ่มอาคารที่เกาะกลุ่มสองข้างถนนตามแนวนอนหลัก และ
มีองค์ประกอบย่อยที่เป็นชุมทางที่สำคัญ ของเมือง ที่กระจุกตัวอยู่บริเวณขุนยวมตอนบน ได้แก่ สนามบินเก่า สนาม
กีฬากลาง เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ของเมือง มีจุดเชื่อมต่อสำหรับการเดินทางออกจากเมืองขุนยวมโดยใช้สถานี
ขนส่งขุนยวม อนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย – ญี่ปุ่น และวัดม่วยต่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของเมือง ในช่วง
เส้นทางภายในเมืองยังมีองค์ประกอบย่อยที่เป็นภูมิสัญลักษณ์ที่กระจายตัวไปตามแนวนอนเส้นหลัก

ภาพที่ 4.9 องค์ประกอบทางจินตภาพโดยรวมของเมืองหนองคาย

4.2.2 การศึกษาองค์ประกอบย่อยของเมืองตามเส้นทางหลัก

จากการศึกษาองค์ประกอบทางจินตภาพโดยรวมของเมืองขุนยวม ทำให้ผู้วิจัยพบว่า จินตภาพของเมืองขุนยวมที่เกิดขึ้นจากผู้พบเห็นนั้น มีแนวถนนเส้นหลักของเมืองเป็นเส้นทางที่ทำให้เกิดการรับรู้องค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นสถานที่สำคัญของเมือง ดังนั้นในการศึกษาในรายละเอียดขององค์ประกอบย่อย ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญองค์ประกอบย่อยที่อยู่ตามแนวเส้นทางหลวงหมายเลข 108 โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจองค์ประกอบที่เป็นอาคารที่เกาะกลุ่มไปตามแนวถนนเส้นหลัก ตั้งแต่ทางเข้าเมืองในเขตป้อมโพธารามทางทิศใต้จนถึงป้อมวิทยาทรายมูล ซึ่งแบ่งการสำรวจอาคารเป็น 4 ประเภท ดังนี้

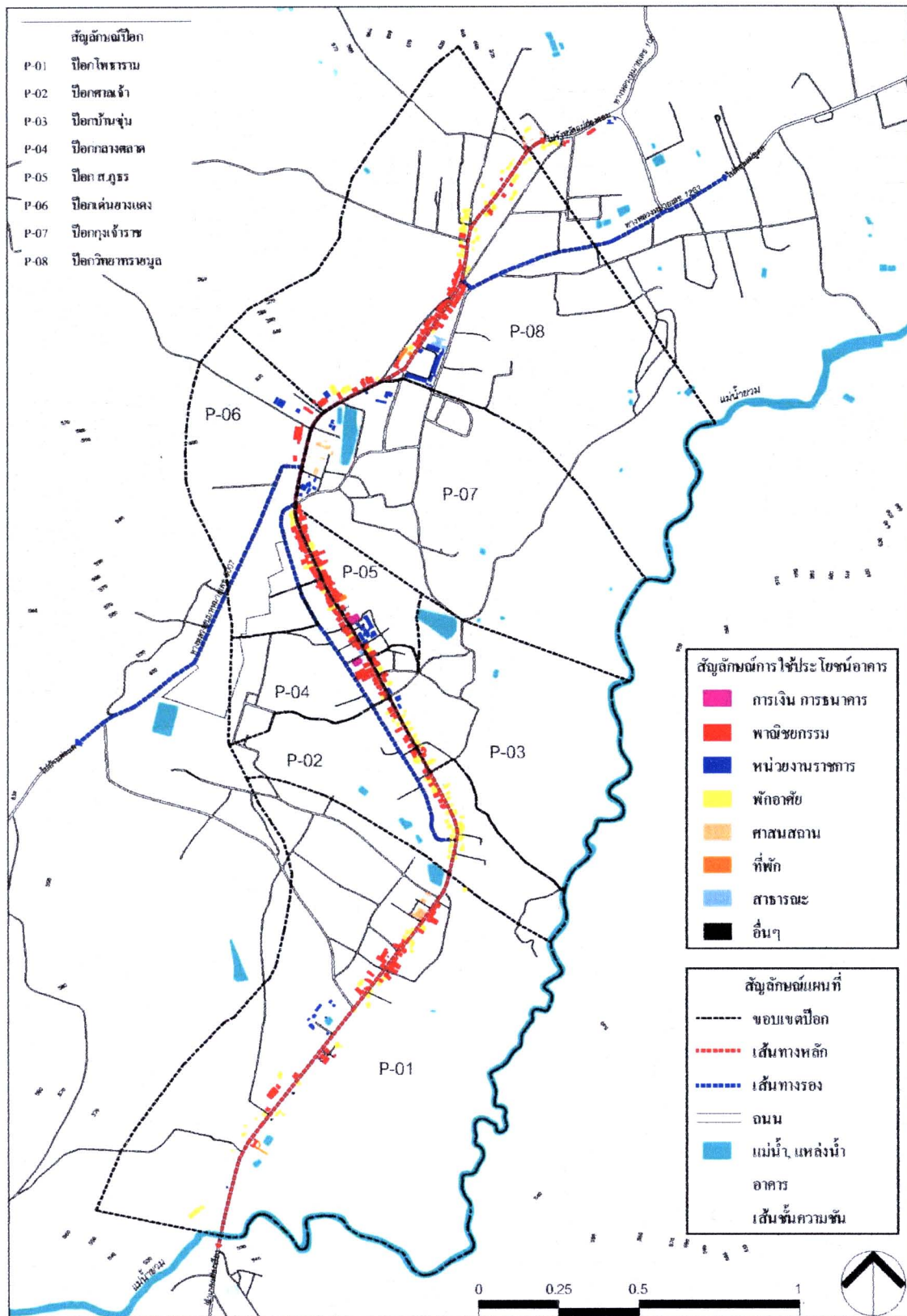
4.2.2.1 การศึกษาประโยชน์ใช้สอยอาคารตามแนวถนนเส้นหลักของเมือง

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจประโยชน์ใช้สอยอาคารที่เกาะกลุ่มอยู่ตามริมถนนเส้นหลักของเมืองขุนยวม (ภาพที่ 4.14) โดยได้แบ่งแยกประเภทของประโยชน์ใช้สอยอาคารออกเป็น 8 ประเภท คือ 1) การเงินการธนาคาร ได้แก่ ธนาคาร เป็นต้น 2) พาณิชยกรรม ได้แก่ อาคารที่ใช้ประโยชน์เพื่อการค้า การพาณิชย์ เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร เป็นต้น 3) หน่วยงานราชการ ได้แก่ สำนักงานเทศบาลตำบล สถานีตำรวจ เป็นต้น 4) พักอาศัย ได้แก่ บ้านพักอาศัย 5) ศาสนสถาน ได้แก่ วัด โบสถ์ เป็นต้น 6) ที่พัก ได้แก่ โรงแรม เกสท์เฮาส์ เป็นต้น 7) สาธารณะ ได้แก่ อาคารที่ใช้ประโยชน์เพื่อการสาธารณะ เช่น ศาลาประชุมป้อม เป็นต้น และ 8) อื่นๆ ได้แก่ อาคารใช้ประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ นอกเหนือจากที่ได้ แบ่งประเภทมา เช่น ยุ้งข้าว อาคารกำลังก่อสร้าง เป็นต้น

จากการสำรวจพบว่า การใช้ประโยชน์อาคารแยกตามแต่ละกลุ่มของพื้นที่ดังนี้ การใช้ประโยชน์อาคารภายในพื้นที่ขุนยวมตอนกลาง บนเส้นทางหลักที่ผ่านบริเวณย่านอาคารหนาแน่น มีกลุ่มอาคารที่ประกอบพาณิชยกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเรียงตัวกันหนาแน่นในเส้นทางหลักที่ผ่านพื้นที่ ป้อมเด่นยางแดง ป้อม ส.ภูธร และป้อมกลางตลาด ถัดมาตามเส้นทางหลักที่ผ่าน ป้อมบ้านขุ่ม และป้อมศาลเจ้า เป็นกลุ่มอาคารที่เป็นที่พักอาศัย โดยมีอาคารที่ประกอบพาณิชยกรรมแทรกมาบ้าง

พื้นที่ขุนยวมตอนบน โดยส่วนใหญ่จะเป็นอาคารที่ใช้ประโยชน์เพื่อพักอาศัย โดยมีกลุ่มอาคารที่ประกอบพาณิชยกรรม กระจุยตัวอยู่บริเวณเส้นทางที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนตั้งแต่แนวโรงเรียนขุนยวมถึงโรงเรียนขุนยวมวิทยา

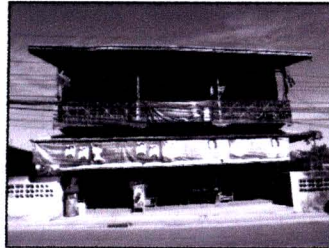
พื้นที่ขุนยวมตอนล่าง เมื่อเดินทางเข้าเมืองขุนยวมตามเส้นทางหลัก โดยผ่านแม่น้ำยวมจะพบอาคารที่มีจำนวนไม่มากนักซึ่งจะประกอบด้วย อาคารที่ใช้พักอาศัย และประกอบพาณิชยกรรมปะปนกันไป และเมื่อเดินทางไปตามเส้นทางหลัก บริเวณวัดโพธารามจะประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารที่กระจุยตัวกันซึ่งจะเป็นอาคารพักอาศัย และอาคารประกอบพาณิชยกรรมปะปนกัน

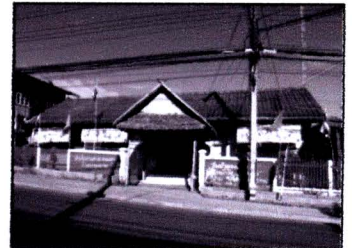
ภาพที่ 4.10 การใช้ประโยชน์อาคารตามแนวนถนนเส้นหลักของเมือง(ทางหลวงหมายเลข 108)

การเงิน การธนาคาร

พาณิชย์กรรม

หน่วยงานราชการ

พักอาศัย

ศาสนสถาน

ที่พัก

สาธารณะ

อื่นๆ(อื่นๆ)

ภาพที่ 4.11 การใช้ประโยชน์อาคาร ที่อยู่บนเส้นทางหลัก

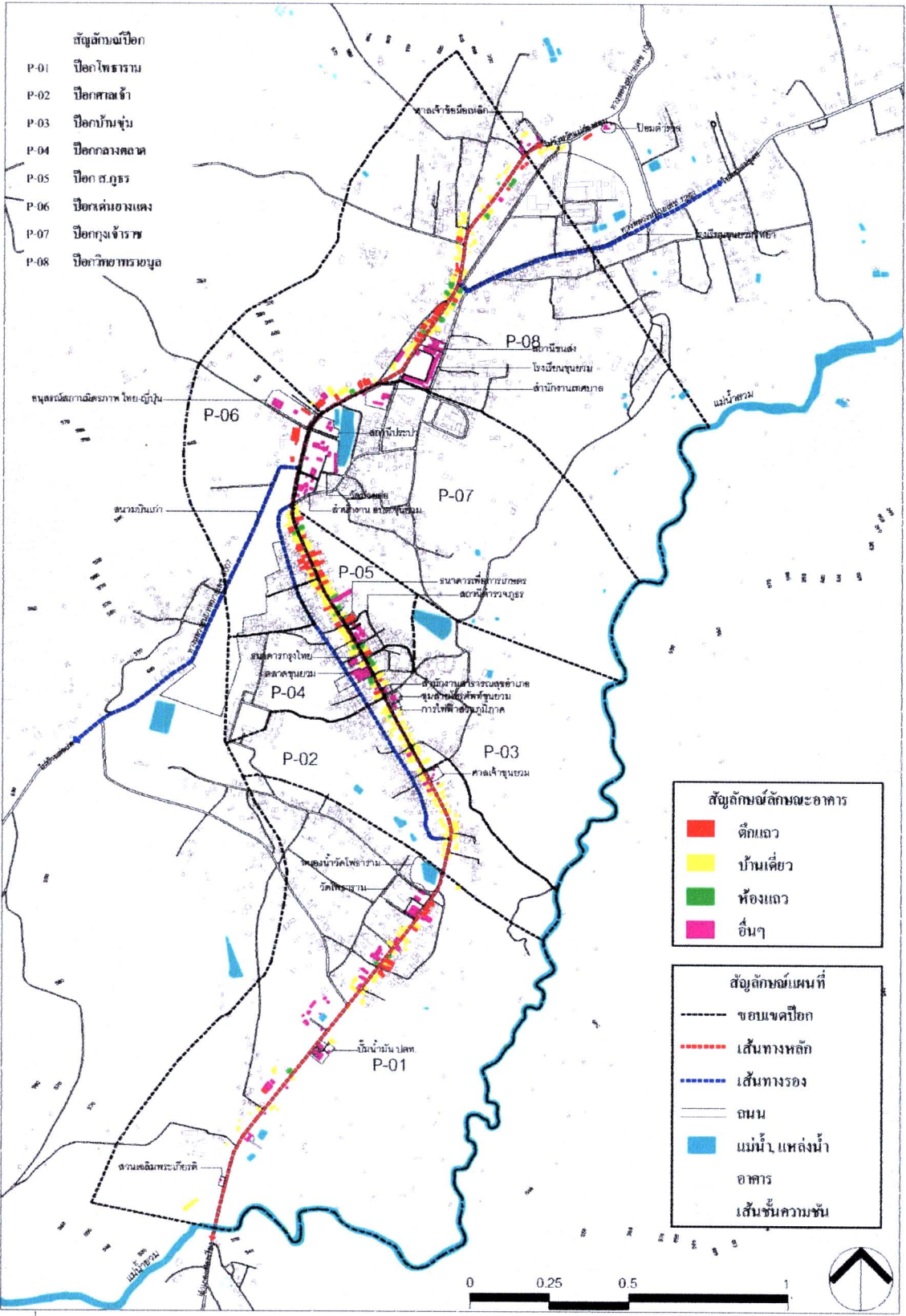
4.2.2.2 การศึกษาลักษณะของอาคารตามแนวนอนเส้นทางหลัก

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังกล่าวแล้ว ได้ทำการศึกษาลักษณะของอาคารที่ตั้งอยู่บนเส้นทางหลัก เนื่องจากอาคารที่มีประโยชน์ใช้สอยดังที่ได้อธิบายจากหัวข้อก่อนหน้านี้ ได้ถูกดัดแปลงมาจากอาคารที่มีลักษณะเดิมของอาคารที่แตกต่างกันไป ในการศึกษาถึงลักษณะของอาคารตามเส้นทางหลักนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มของลักษณะอาคาร เป็น 4 กลุ่ม (ภาพที่ 4.16 และภาพที่ 4.17) ได้แก่ 1) กลุ่มอาคารที่มีลักษณะอาคารเป็นอาคารตึกแถว คือ อาคารที่มีลักษณะเรียงตัวกันเป็นแถวติดกันเกินสองห้องโดยใช้วัสดุที่ก่อสร้างอาคารเป็นวัสดุที่ทนไฟ 2) บ้านเดี่ยว คือ อาคารที่มีลักษณะเป็นบ้านพักอาศัย 3) ห้องแถว คือ อาคารที่มีลักษณะเป็นแถวติดกันเกินสองห้องและประกอบด้วยวัสดุไม่ทนไฟเป็นส่วนใหญ่ และ 4) อาคารอื่น ได้แก่ อาคารที่มีลักษณะนอกเหนือจากลักษณะอาคารทั้ง 3 กลุ่มที่ได้อธิบายมา

จากการสำรวจพบว่า อาคารที่ตั้งอยู่บนเส้นทางหลักโดยส่วนใหญ่ เป็นอาคารที่มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยว ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ประโยชน์ของอาคารแล้ว มีบ้านเดี่ยวจำนวนมาก ได้ถูกดัดแปลง ต่อเติม เพื่อใช้ประโยชน์อาคารให้ใช้สอยทางด้านพาณิชยกรรม ซึ่งกระจุกตัวในพื้นที่ชุมชนยมตองกลาง

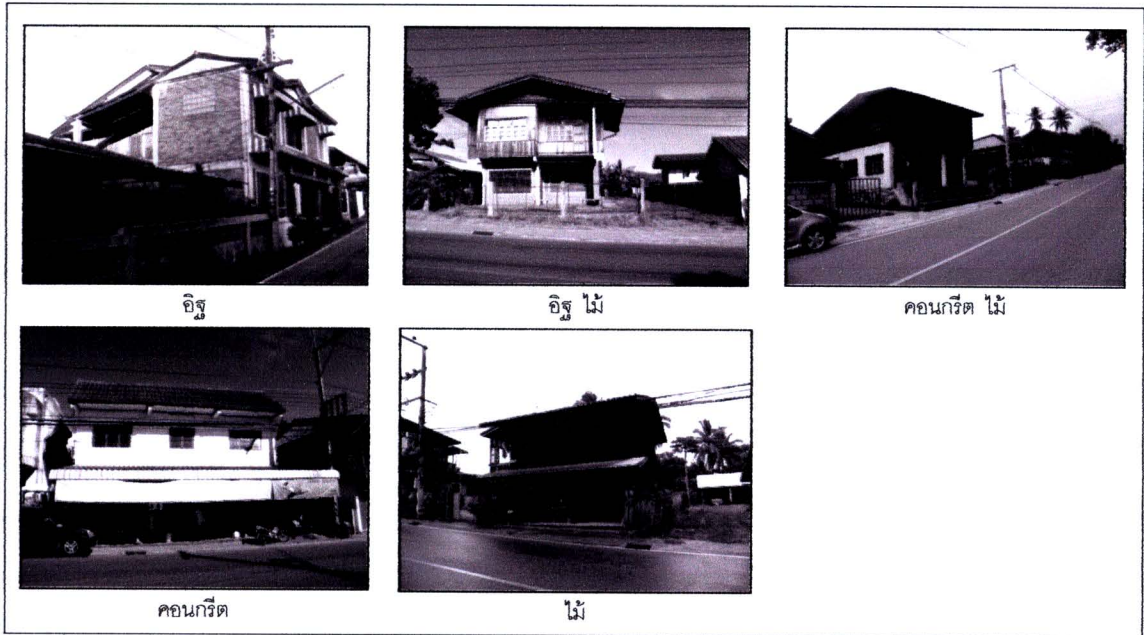
ภาพที่ 4.12 ตัวอย่าง ลักษณะอาคาร ที่อยู่บนเส้นทางหลัก

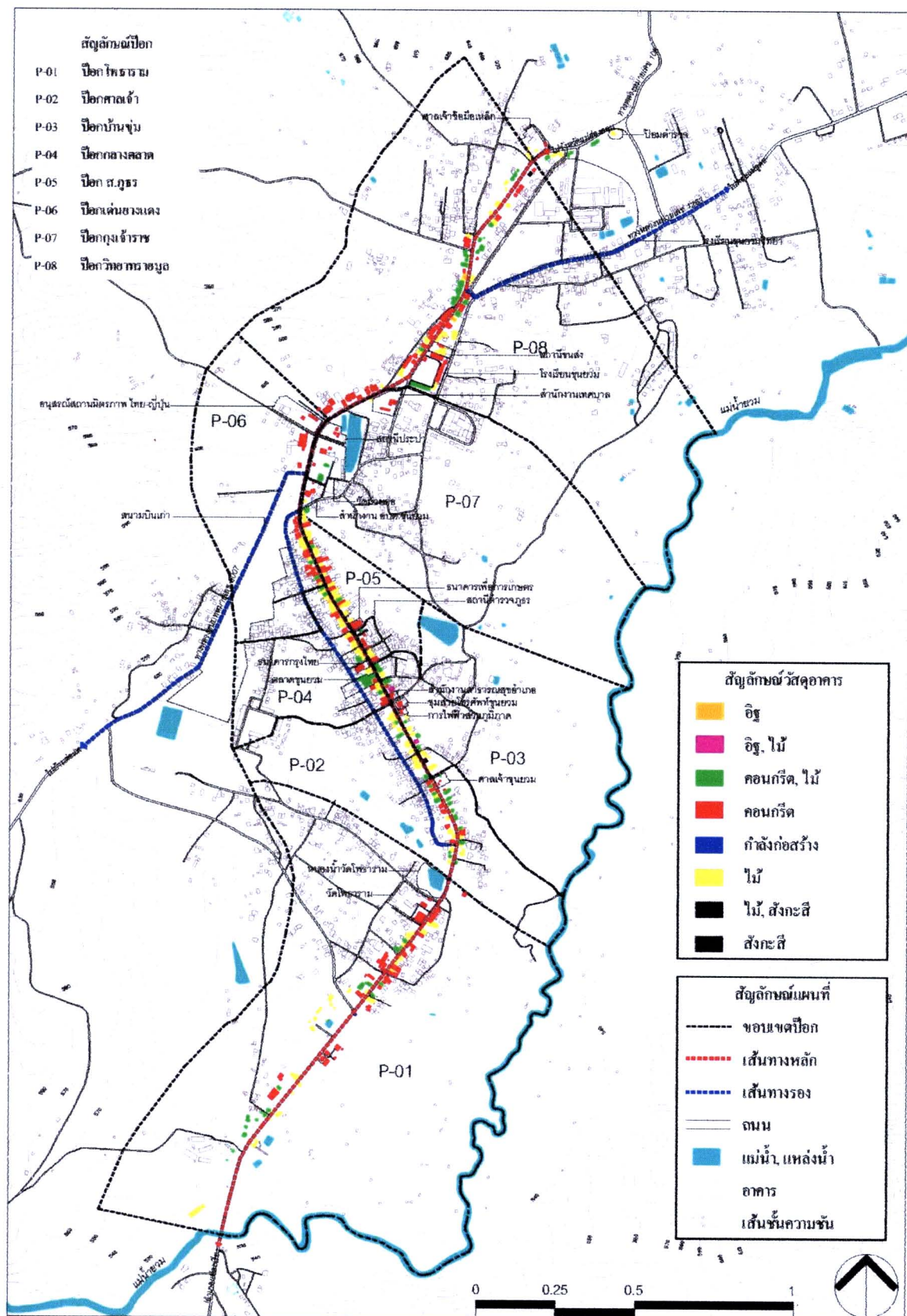
ภาพที่ 4.13 ลักษณะอาคารตามแนวนถนนเส้นหลัก(ทางหลวงหมายเลข 108)

4.2.2.3 การศึกษาวัสดุอาคารตามแนวถนนเส้นทางหลัก

การศึกษาวัสดุอาคารที่ตั้งอยู่บนเส้นทางหลักของเมืองขุนยวม เป็นการศึกษาวัดที่ใช้เป็นเปลือกนอกของอาคาร (ภาพที่ 4.18 และภาพที่ 4.19) จากการสำรวจพบว่าอาคารส่วนใหญ่จะเป็น อาคารคอนกรีต อาคารคอนกรีตผสมไม้ และอาคารไม้ ซึ่งมองตามการใช้วัสดุของอาคารแล้ว อาคารที่ใช้วัสดุประเภทไม้ คอนกรีตผสมไม้ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารพื้นถิ่น เป็นอาคารที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี และอาคารที่เป็นอาคารคอนกรีต มีรูปแบบที่เป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารสมัยใหม่

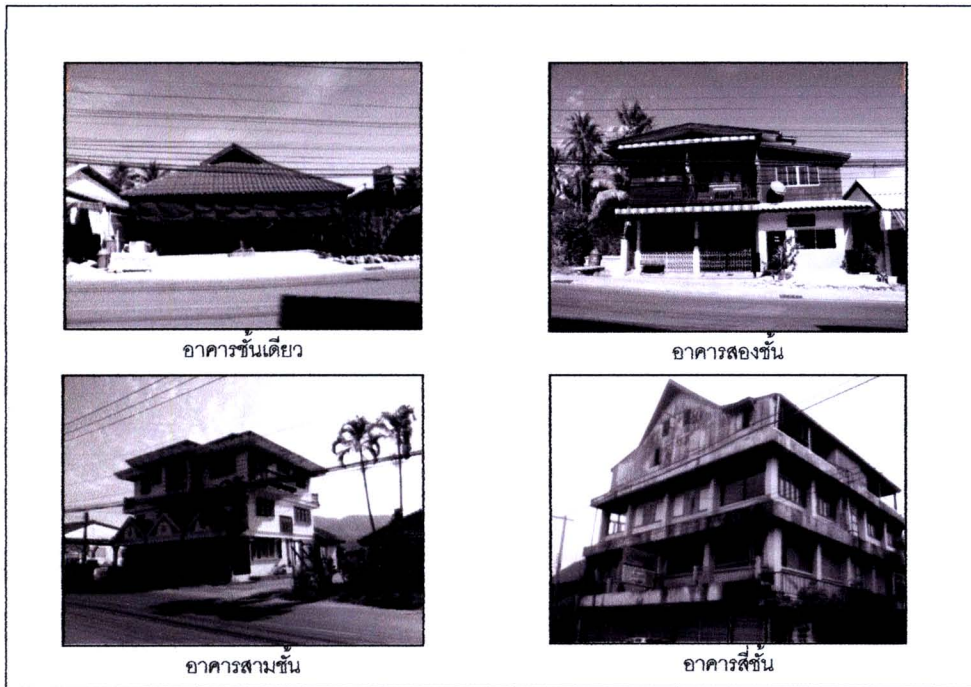
ภาพที่ 4.14 ตัวอย่าง วัสดุอาคาร ที่อยู่บนเส้นทางหลัก(ทางหลวงหมายเลข 108)

ภาพที่ 4.15 การกระจายตัวของอาคาร ตามประเภทของวัสดุก่อสร้างอาคาร ตามแนวเส้นทางหลัก(ทางหลวงหมายเลข 108)

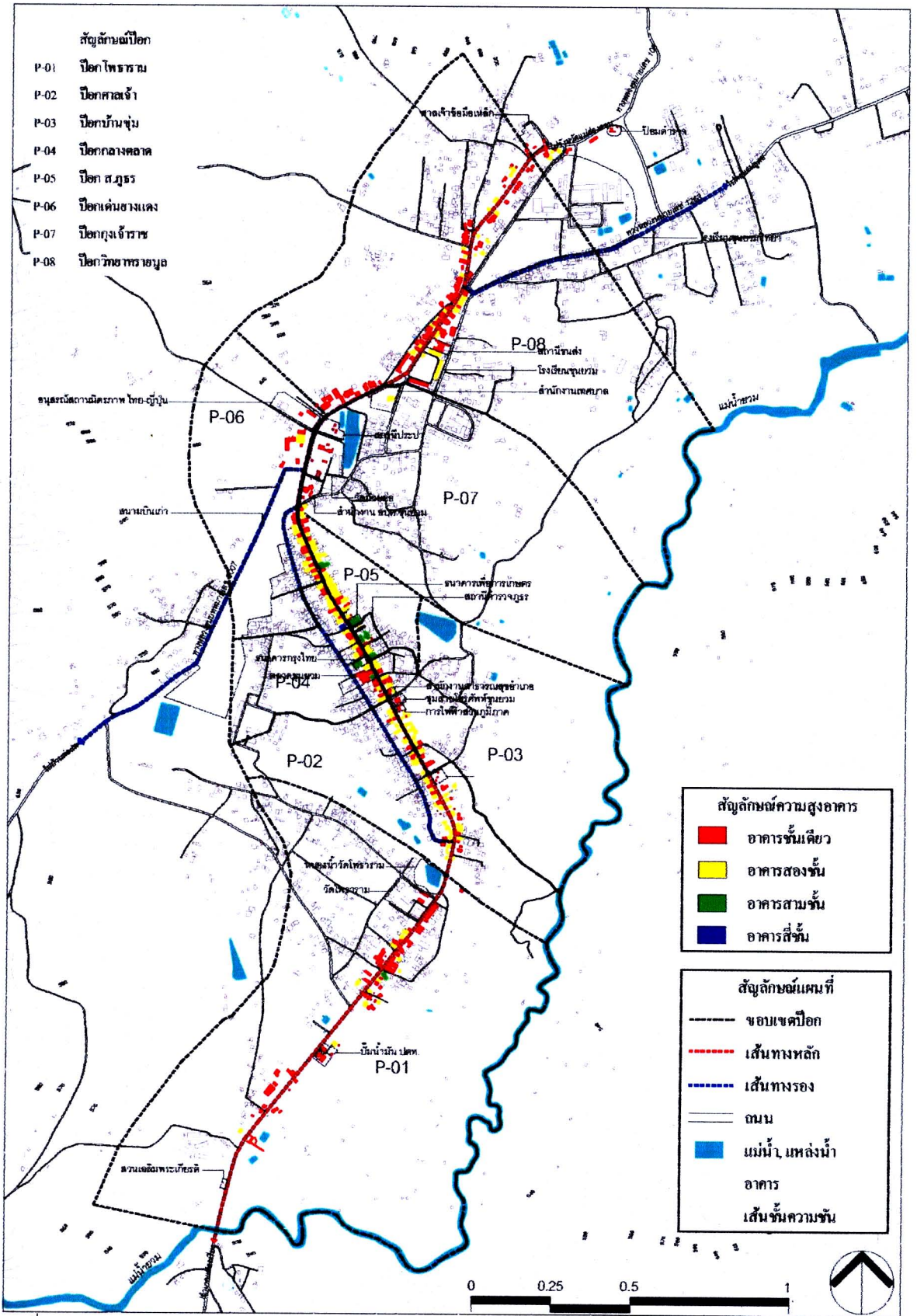
4.2.2.4 การศึกษาความสูงอาคารตามแนวนถนนเส้นทางการหลัก

การศึกษาความสูงของอาคาร ได้แบ่งประเภทชั้นของอาคารตามจำนวนชั้น (ภาพที่ 4.20 และภาพที่ 4.21) ได้แก่ อาคาร 1 ชั้น อาคาร 2 ชั้น อาคาร 3 ชั้น และอาคาร 4 ชั้น โดยในพื้นที่ศึกษาไม่มีอาคารใดที่สูงเกิน 4 ชั้น อาคารส่วนใหญ่จะเป็นอาคาร 1 ชั้น และอาคาร 2 ชั้น ที่โดยส่วนใหญ่รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นอาคารพื้นถิ่น ส่วนอาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 3 ชั้นขึ้นไปมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นอาคารสมัยใหม่

ภาพที่ 4.16 ตัวอย่าง ความสูงอาคาร ที่อยู่บนเส้นทางหลัก(ทางหลวงหมายเลข 108)

อย่างไรก็ตาม การสำรวจ ศึกษาองค์ประกอบย่อยที่เป็นอาคารที่ตั้งอยู่ตามเส้นทางหลักของเมืองที่ได้อธิบายมานั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลการสำรวจนี้ เพื่อนำไปวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของเมือง ที่มีการเปลี่ยนแปลง จากรูปแบบการเดินทางตามเส้นทางหลักของเมืองในหัวข้อต่อไป

ภาพที่ 4.17 การกระจายตัวของอาคารตามความสูงอาคารตามแนวนอนเส้นหลัก(ทางหลวงหมายเลข 108)

4.3 การเลือกพื้นที่เฉพาะเพื่อคัดเลือกพื้นที่ที่จะนำเสนอแนวคิดในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้กรอบของการศึกษาชัดเจนขึ้น เพื่อเป็นกรอบในการเลือกพื้นที่เฉพาะที่จะเป็นตัวแทนของต้นแบบในการเสนอแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองขุนยวม ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ

4.3.1 การนำประเด็นทางพื้นที่เพื่อกำหนดเขตลักษณะเฉพาะทางภูมิทัศน์

จากการศึกษา โครงการพื้นฐานการสร้างภูมิทัศน์เมืองของเมืองนารา ในเรื่อง ประเด็นพื้นที่เฉพาะของเมือง ผู้วิจัยได้นำตัวอย่างแนวทางในการแบ่งพื้นที่เฉพาะของงานวิจัยดังกล่าว โดยมีประเด็นสำคัญ 3 อย่าง คือ ประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติ และประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นเมือง ผู้วิจัยได้นำประเด็นดังกล่าวนำมาพิจารณาเพื่อหาพื้นที่เฉพาะในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม ซึ่งมี 2 ประเด็น คือ ประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติ และประเด็นเกี่ยวกับความเป็นเมือง เนื่องจากประเด็นสำคัญทั้ง 2 ประเด็นนี้ เป็นประเด็นที่มีลักษณะเฉพาะที่เด่นชัดของเมืองขุนยวม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนด พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะเป็น 2 ประเภทคือ “พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นธรรมชาติ” และ “พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นเมือง”

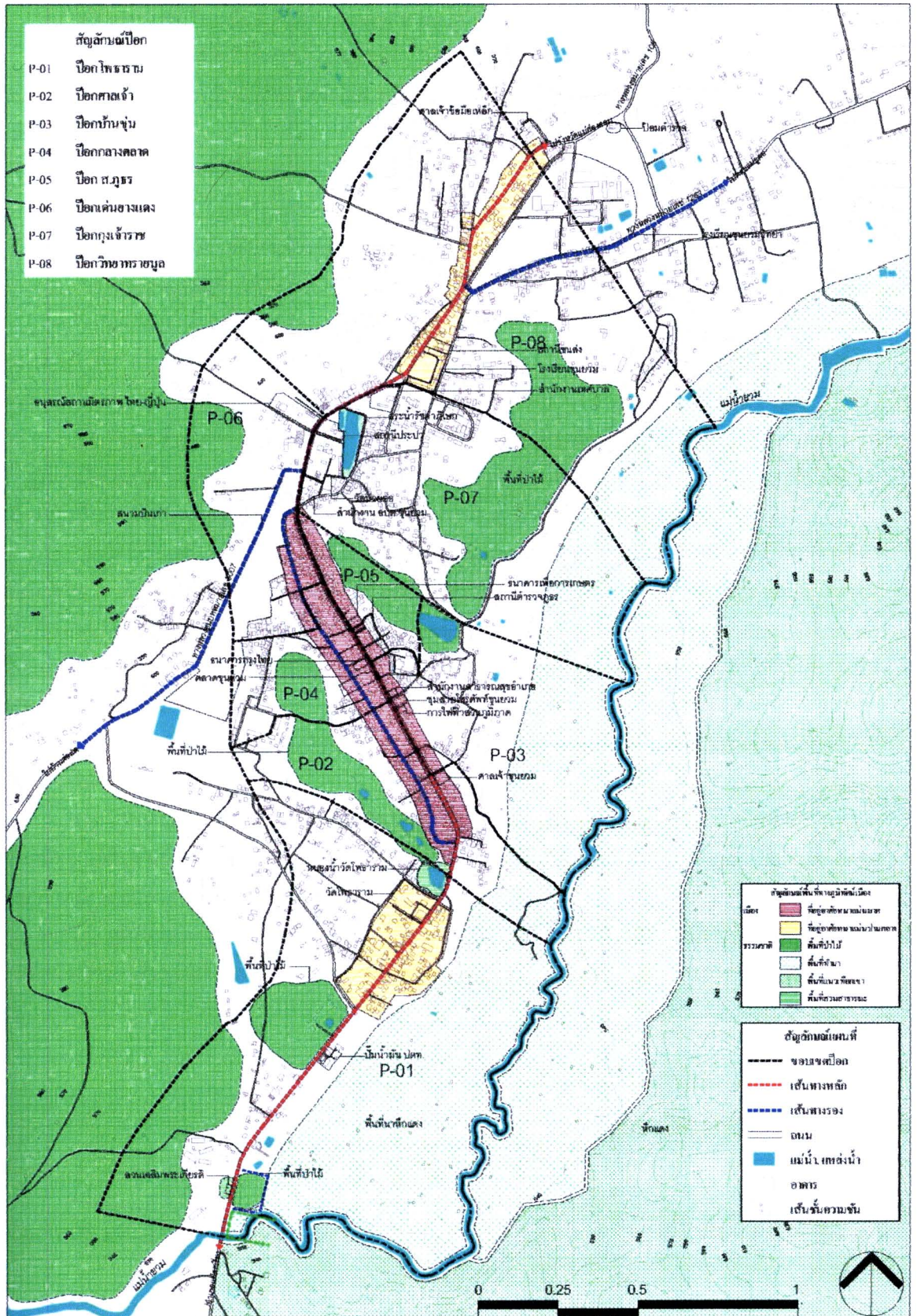
ในการพิจารณาพื้นที่เฉพาะผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญเส้นทางหลักของเมือง(ทางหลวงหมายเลข 108) ซึ่งเป็นเส้นทางที่สามารถรับรู้ถึงองค์ประกอบทางจินตภาพของเมือง โดยนำมาวิเคราะห์ช่วงของเส้นทางหลักที่อยู่ภายในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม ว่ามีเส้นทางช่วงไหนที่เชื่อมโยงกับ พื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ และพื้นที่ที่มีความเป็นเมือง

อย่างไรก็ตามประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เป็นประเด็นที่ยังไม่เด่นชัดในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำมาพิจารณาเนื่องจาก องค์ประกอบทางกายภาพที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมือง เป็นเพียงตัวแทนของเรื่องราวที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ ไม่พบหลักฐานทางกายภาพที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น วัดม่วยต่อ วัดคำโน และวัดวัดบ้านซุ่ม เป็นสถานที่สำคัญในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เป็นต้น

การวิเคราะห์พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญทั้ง 2 ประเด็น พบว่า พื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ ซึ่งสามารถรับรู้ได้จากการเดินทางตามเส้นทางหลัก ได้แก่ พื้นที่ช่วงถนนหลักที่อยู่ในเขตป้อมโพธาราม โดยช่วงถนนช่วงนี้เป็นถนนที่สามารถเชื่อมโยงกับภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของเมือง เช่น ภูมิทัศน์ของแม่น้ำยวม ภูมิทัศน์ของพื้นที่เกษตรกรรม ภูมิทัศน์ทิวเขา เป็นต้น (ภาพที่ 4.18)

พื้นที่ที่มีความเป็นเมือง แบ่งออกเป็น 3 ช่วงของพื้นที่ถนนหลัก (ภาพที่ 4.18) ได้แก่ ย่านที่มีความเป็นเมืองในช่วงถนนที่อยู่ในเขตป้อมโพธาราม ย่านที่มีความเป็นเมืองในช่วงถนนที่อยู่ในเขต ตั้งแต่ป้อม ศาลเจ้าที่อยู่ทางทิศใต้ขึ้นไปจนถึง ป้อมเด่นยางแดงที่อยู่ทางทิศเหนือ และย่านที่มีความเป็นเมืองในช่วงถนนที่อยู่ในเขตป้อมวิทยาทราญมูล

ภาพที่ 4.18 พื้นที่ของเทศบาลตำบลชุมพลบุรี ที่มีลักษณะของพื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ และพื้นที่ที่มีความเป็นเมือง

4.3.2 การคัดเลือกพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางภูมิทัศน์

จากการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางภูมิทัศน์ ในหัวข้อที่ผ่านมา พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางภูมิทัศน์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นธรรมชาติ และพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นเมือง

ในกลุ่มแรก “พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นธรรมชาติ” ได้แก่ พื้นที่ช่วงถนนหลักที่อยู่ในเขตป้อมโพธาราม โดยช่วงถนนช่วงนี้เป็นถนนที่สามารถเชื่อมโยงกับภูมิทัศน์ทางธรรมชาติของเมือง (ภาพที่ 4.19 พื้นที่สีน้ำเงิน) เช่น ภูมิทัศน์ของแม่น้ำยม ภูมิทัศน์ของพื้นที่เกษตรกรรม ภูมิทัศน์ทิวเขา เป็นต้น ดังนั้นตัวแทนของการนำเสนอแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ของพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นธรรมชาติ คือ พื้นที่ช่วงถนนที่อยู่ในเขตป้อมโพธาราม

ในกลุ่มที่สอง “พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นเมือง” (ภาพที่ 4.18) ได้แก่ ย่านที่มีความเป็นเมืองในช่วงถนนที่อยู่ในเขตป้อมโพธาราม ย่านที่มีความเป็นเมืองในช่วงถนนที่อยู่ในเขต ตั้งแต่ป้อม ศาลเจ้าที่อยู่ทางทิศใต้ ขึ้นไปจนถึง ป้อมเด่นยางแดงที่อยู่ทางทิศเหนือ และย่านที่มีความเป็นเมืองในช่วงถนนที่อยู่ในเขตป้อมวิทยาลัยราษฎร

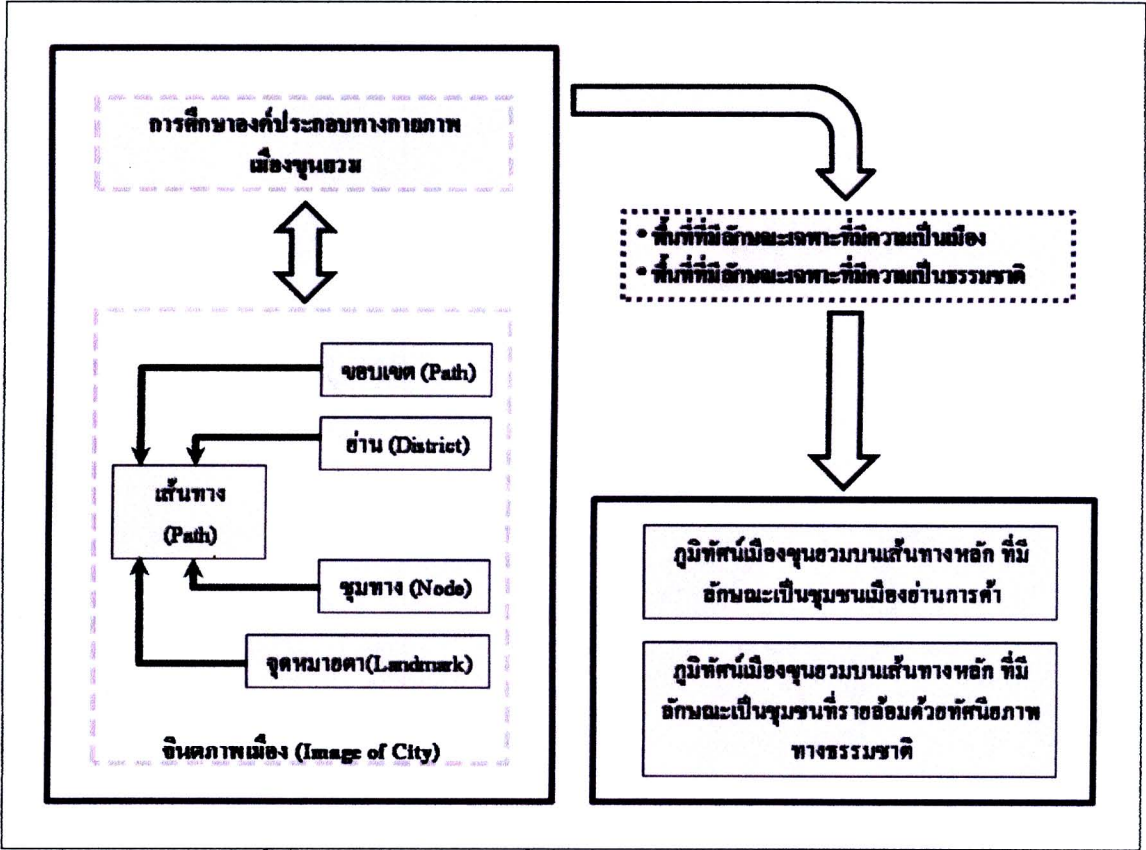
จากทั้งสามพื้นที่ พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความเป็นเมืองมากที่สุดคือ พื้นที่มีย่านความเป็นเมืองบนช่วงถนนที่อยู่ในเขตป้อมเด่นยางแดง ป้อม ส.วรุณ ป้อมกลางตลาด ป้อมบ้านขุม และป้อมศาลเจ้า (ภาพที่ 4.19 พื้นที่สีแดง) เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีย่านความเป็นเมืองมาก่อนพื้นที่อื่นๆ และมีกลุ่มอาคารที่อยู่หนาแน่นมากที่สุดของเมือง

เพื่อให้ได้พื้นที่ต้นแบบในการนำเสนอแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ ผู้วิจัยจึงได้นำผลการศึกษาทางด้านองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ แนวคิดจินตภาพของเมือง และประเด็นในการกำหนดพื้นที่เฉพาะ เป็นเงื่อนไขของการนำเสนอพื้นที่ต้นแบบ (ภาพที่ 4.19) โดยมีวัตถุประสงค์ของการเลือกพื้นที่เฉพาะคือ การปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ต้นแบบของเมืองเพื่อส่งเสริมจินตภาพของเมือง ที่อยู่บนถนนเส้นทางหลักของเมือง โดยแบ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ และพื้นที่ที่มีความเป็นเมือง

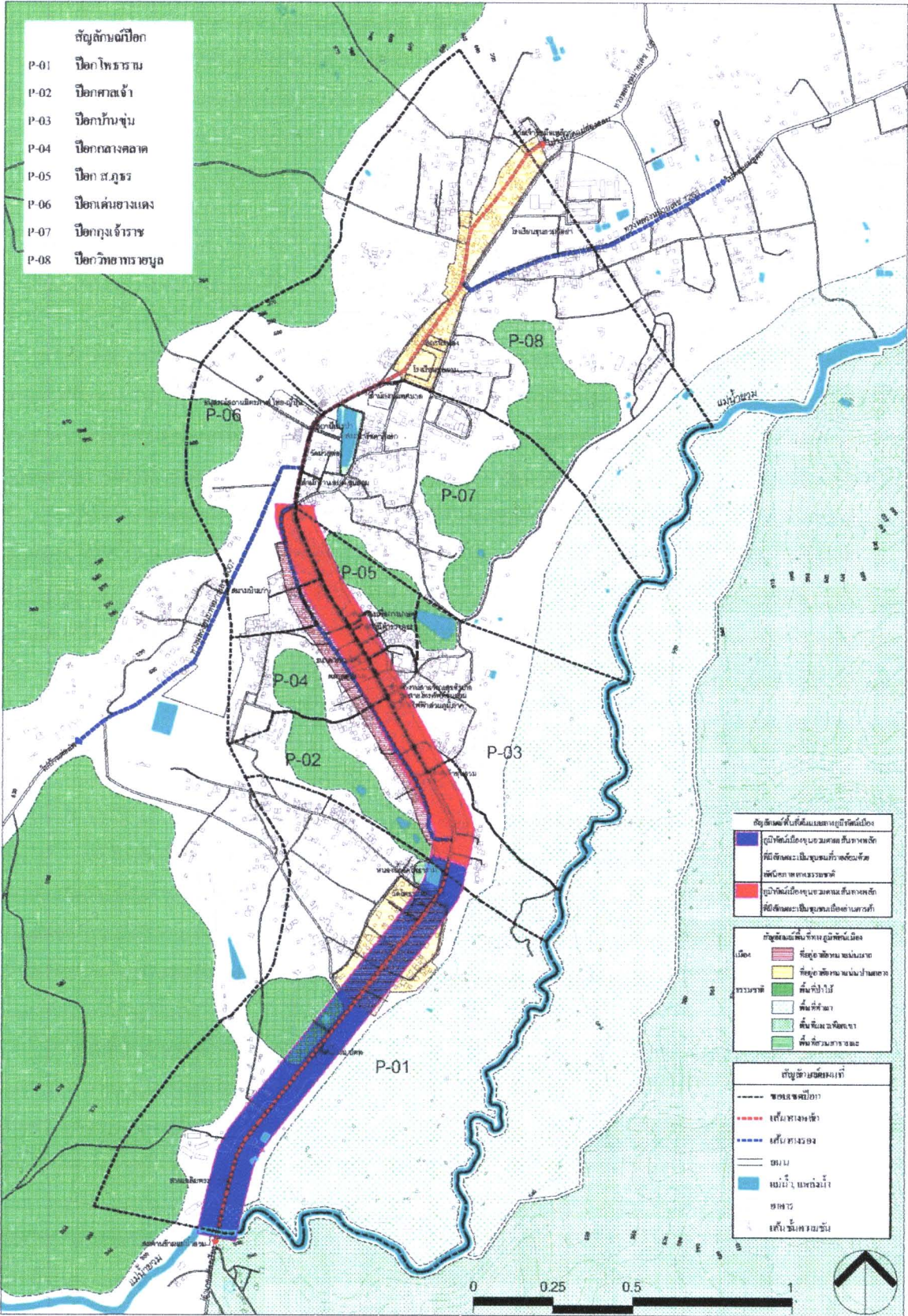
ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้กำหนดประเภทของภูมิทัศน์เมืองเพื่อเป็นพื้นที่ต้นแบบนำเสนอให้แก่ ประชาชนในพื้นที่ได้ 2 ประเภทพื้นที่ลักษณะเฉพาะ คือ

(1). ภูมิทัศน์เมืองชุมชนยวมบนเส้นทางหลัก ที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองย่านการค้า ได้แก่ ภูมิทัศน์ที่เป็นชุมชนเมืองที่อยู่บนเส้นทางหลัก(ทางหลวงหมายเลข 108) ที่ผ่านเขตพื้นที่ ป้อมเด่นยางแดง ป้อม ส.วรุณ ป้อมกลางตลาด ป้อมบ้านขุม และป้อมศาลเจ้า (ภาพที่ 4.20)

(2). ภูมิทัศน์เมืองชุมชนยวมบนเส้นทางหลัก ที่มีลักษณะเป็นชุมชนที่รายล้อมด้วยทัศนียภาพทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูมิทัศน์ของชุมชนที่อยู่บนเส้นทางหลัก (ทางหลวงหมายเลข 108) ที่ผ่านเขตพื้นที่ ป้อมโพธาราม (ภาพที่ 4.20)

ภาพที่ 4.19 แนวคิดการเลือกพื้นที่เฉพาะทางภูมิทัศน์ เพื่อเป็นพื้นที่ต้นแบบในการเสนอแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองขุนยวม

ภาพที่ 4.20 พื้นที่ต้นแบบในการนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองขุขันธ์

4.4 การวิเคราะห์ลำดับการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองตามเส้นทางหลักของเมืองขุนยวม

ในหัวข้อนี้เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองขุนยวม องค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นสถานที่สำคัญต่างๆของเมืองโดยส่วนใหญ่ ตั้งอยู่บนทางหลวงหมายเลข 108 ซึ่งเป็นเส้นทางหลักของเมือง ดังนั้นรูปแบบของการเดินทางภายในเมืองขุนยวม เป็นรูปแบบการเดินทางเข้าถึงสถานที่สำคัญต่างๆ โดยใช้เส้นทางหลัก

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบของการเดินทางมาของเมืองขุนยวม ทำการวิเคราะห์ลำดับการรับรู้ทางภูมิทัศน์ ตามแนวคิดภูมิทัศน์เมือง ของ กอร์ตอน คูลเลน ซึ่งได้อธิบายถึงลำดับการรับรู้ทางสายตาของภูมิทัศน์เมือง โดยทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลง 3 ประเด็น คือ เกี่ยวกับสายตาทิที่เราเห็น เกี่ยวกับตำแหน่งที่เราอยู่ และองค์ประกอบที่มีอยู่ ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ 2 ระดับ ดังนี้

4.4.1. การวิเคราะห์ลำดับการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองในระดับภาพรวมของเมือง

การรับรู้ภูมิทัศน์ของเมืองเกิดจากการรับรู้โดยรูปแบบการเดินทางตามเส้นทางหลักของเมือง โดยมีรูปแบบทางการเดินทาง 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการเดินทางจากทิศใต้ (เริ่มต้นที่ป๊อกโพธาราม) ไปยังทิศเหนือ (สิ้นสุดที่ป๊อกวิทยาทรายมูล) ซึ่งเป็นการเดินทางที่มุ่งสู่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และ รูปแบบที่เดินทางที่มาจาก อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มุ่งหน้าไปยังอำเภอแม่สะเรียงในทิศทางที่กลับกัน (ภาพที่ 4.21)

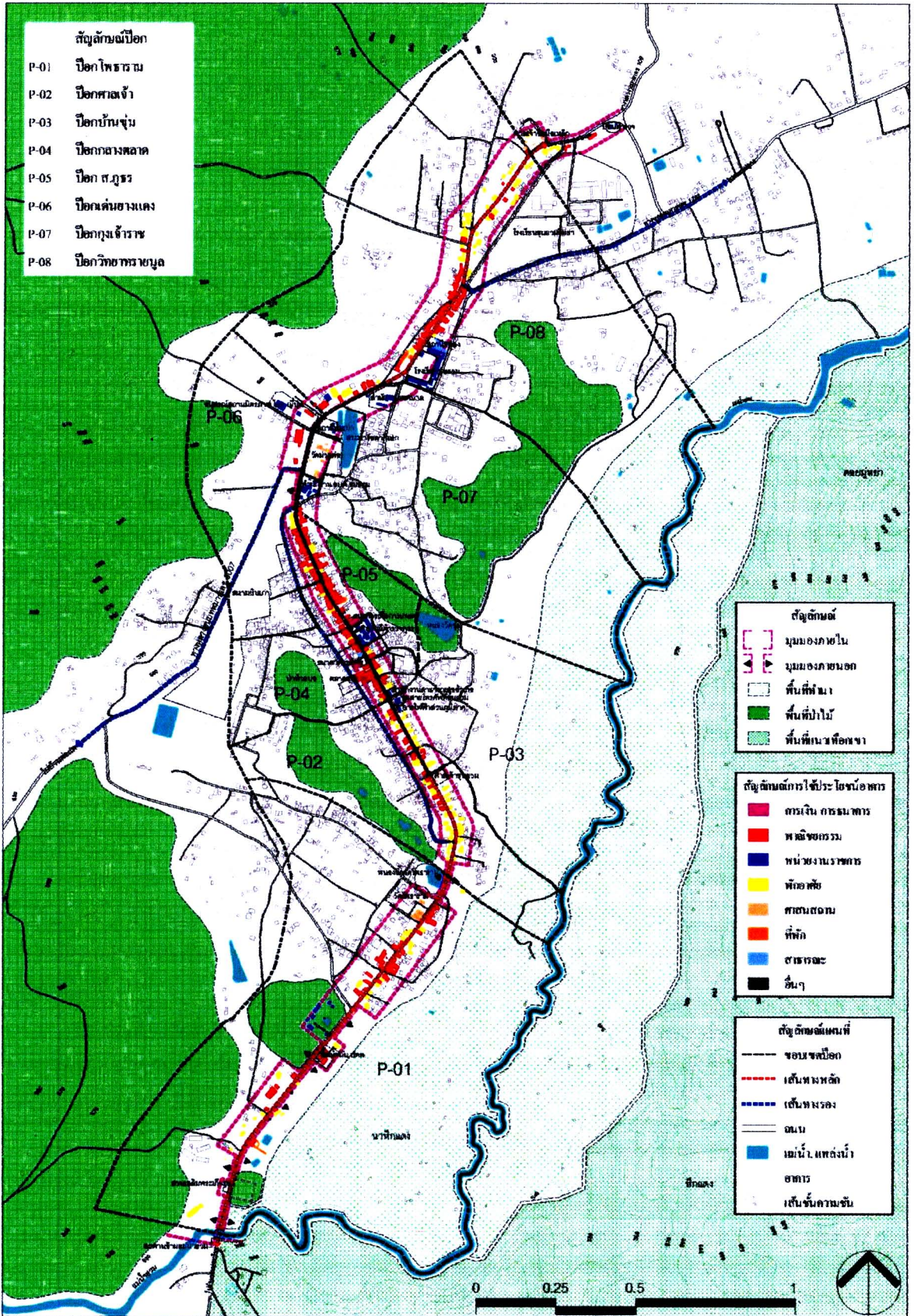
รูปแบบการเดินทางเพื่อเข้าสู่ตัวเมืองขุนยวมของผู้เยี่ยมชมส่วนใหญ่ จะมีรูปแบบการเดินทางในลักษณะการเดินทางจากทิศใต้ตามเส้นทางหมายเลข 108 ไปยังทิศเหนือ เพื่อมุ่งไปยังอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน การวิจัยพบว่าลำดับของการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองในระดับภาพรวมของเมือง มีทั้งหมด 3 ส่วน ในส่วนแรกเริ่มต้นจากสะพานข้ามแม่น้ำยวมซึ่งเป็นขอบของพื้นที่เมืองขุนยวมทางด้านทิศใต้ เป็นส่วนที่ผู้คนที่อยู่ในช่วงถนนเส้นทางหลักสามารถรับรู้การเปิดเผยถึงพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติของเมือง โดยไปสิ้นสุดที่บริเวณวัดโพธาราม (ป๊อกโพธาราม) ในส่วนนี้จะพบองค์ประกอบทางจินตภาพของเมืองที่สำคัญ ดังนี้ คือ เส้นทางที่เป็นแกนหลักของเมือง สามารถรับรู้ขอบของเมืองด้วยสายตา คือ แม่น้ำยวม มีย่านพักอาศัยที่เกาะกลุ่มกันบริเวณวัดโพธาราม โดยมีภูมิสัญลักษณ์ ที่สำคัญของส่วนนี้ คือ สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา, วัดโพธาราม และหนองน้ำวัดโพธาราม มีลำดับของการรับรู้ทางสายตาในพื้นที่ส่วนนี้คือ ทางเข้าของเมืองจะเป็นพื้นที่ปกคลุมด้วยต้นไม้ พุ่มไม้ ที่มีความเป็นธรรมชาติ และจะค่อยๆ มีอาคารเริ่มปรากฏให้เห็น สามารถมองเห็นทิวทัศน์ที่เป็นพื้นที่นาขั้นบันได แม่น้ำ แนวเทือกเขา จนกระทั่งอาคารเริ่มมีความหนาแน่นมากขึ้น ภาพทิวทัศน์จะค่อยๆ ถูกบดบังจนเราเคลื่อนที่สู่ใจกลางชุมชนที่มีอาคารหนาแน่น จนถึงปลายสุดของช่วงถนนส่วนนี้เป็นรอยต่อของถนนมีช่องว่าง ทำให้รู้สึกอยู่ในพื้นที่โล่ง และเปิดเผย มองทางทิศตะวันตกจะเป็นช่องของเส้นทางน้ำมีหนองน้ำวัดโพธาราม ทางทิศตะวันออกมุมมองเป็นทุ่งนาขั้นบันได แม่น้ำยวม และเทือกเขาตามลำดับ ก่อนที่จะถึงส่วนที่สองมองเห็นเป็นเนินที่สูงขึ้นไป

ส่วนที่ 2 เป็นช่วงที่เริ่มต้นจากช่วงถนนหลักทางทิศใต้ของป๊อกศาลเจ้า สิ้นสุดที่แนวเขตทางด้านทิศใต้ของป๊อกกงเจ้าราช ภาพรวมในการรับรู้ทางภูมิทัศน์ในส่วนนี้ เริ่มต้นเป็นเนินที่สูงขึ้นและเป็นทางเลี้ยว ภาพรวมของส่วนที่ 2 มีลักษณะของการเดินทางที่ถูกปิดกั้นจากสองฟากของถนน โดยกลุ่มอาคารที่อยู่ในพื้นที่ โดยเริ่มจากอาคารที่เกาะกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ชิดกันมากนัก มีพื้นที่ว่างระหว่างอาคารที่มองเห็นหมุดต้นไม้ระหว่างอาคารในช่วงแรก เมื่อเคลื่อนที่ไปเรื่อยๆ กลุ่มอาคารจะเริ่มเกาะกลุ่มอยู่ชิดติดกันมากขึ้น จนรู้สึกถูกปิดกั้นจาก 2 ข้างถนนจากอาคารที่ตั้งอยู่ทั้งสองฟาก โดยมีองค์ประกอบทางจินตภาพเมือง ได้แก่ เส้นทางหลัก ที่กำหนดรูปแบบของการเคลื่อนที่คือ เส้นทางหลวงหมายเลข 108 โดยมีเส้นทางรอง คือ เส้นทางที่ตัดเข้าสู่ชุมชนโดยเริ่มจากป๊อกศาลเจ้า ผ่านป๊อกกลางตลาด สิ้นสุดที่ป๊อกเด่นยางแดง ในการเคลื่อนที่ในส่วนที่สองนี้ ไม่สามารถรับรู้ถึงขอบของเมือง ได้เนื่องจากการเดินทางทำให้รับรู้ถึงความรู้สึกที่อยู่ในที่ที่ปิดกั้น ไม่สามารถมองเห็นภายนอกได้เนื่องจากพื้นที่ส่วนที่สอง มีลักษณะที่มีความเป็นย่านที่อยู่อาศัยที่หนาแน่น

เป็นอาคารพื้นที่ถิ่นจำนวนมาก โดยมีชุมทางที่สำคัญคือ ตลาดขุนยวม และสนามบินเก่า ภูมิสัญลักษณ์ที่เป็นสถานที่สำคัญ ได้แก่ ศาลเจ้าอำเภอกุญยวม ธนาคาร และสถานีตำรวจ

ส่วนที่ 3 เป็นช่วงถนนที่เริ่มถนนเส้นหลักทางด้านทิศใต้ของป้อมกุงเจ้าราช สิ้นสุดที่ถนนเส้นทางหลักทางทิศเหนือของป้อมกุงวิทยาทายมูล ช่วงแรกของภูมิทัศน์ที่สองฟากถนนเป็นพื้นที่สาธารณะ สถานที่ราชการ สถานศึกษา โดยมีกลุ่มอาคารบ้านพักอาศัยแทรกกระหว่างพื้นที่สาธารณะ การเคลื่อนที่ไปตามเส้นทางหลักทำให้เกิดความรู้สึกถูกปิดกั้นระหว่าง 2 ฟาก พื้นที่ว่างระหว่างอาคารค่อนข้างมาก ถัดออกไปจากพื้นที่สาธารณะเป็นกลุ่มอาคารพักอาศัยช่องว่างระหว่างอาคารค่อยๆ ห่างออกจากกันจนไปถึงสิ้นสุดที่เส้นทางแยกซึ่งมีป้อมตำรวจเป็นหลักของการสิ้นสุดเขตเมืองขุนยวม ช่วงถนนนี้เป็นช่วงถนนของการขยายตัวของเมือง ลักษณะรูปแบบของอาคารที่อยู่ในช่วงถนนนี้ มีหลากหลายรูปแบบ เนื่องจากเป็นช่วงถนนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการขยายตัวของเมือง โดยมีองค์ประกอบทางจินตภาพเมือง ได้แก่ ทางหลวง 108 เป็นเส้นทางหลัก ขอบของพื้นที่ส่วนนี้ไม่ชัดเจนเนื่องจาก มีความเป็นย่านที่เป็นสถานที่ราชการ ที่มีกลุ่มอาคารที่อยู่อาศัยปะปนอยู่ โดยมีชุมทางที่สำคัญ คือ สถานีขนส่ง และมีภูมิสัญลักษณ์ ได้แก่ วัดม่วยต่อ สถานที่ราชการต่างๆ ศาลเจ้าพ่อขอมือเหล็ก และป้อมตำรวจ

ดังนั้น ลำดับของการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองในภาพรวมโดยใช้เส้นทางหลักเป็นเส้นทางที่กำหนดรูปแบบของการเคลื่อนที่ ทำให้การรับรู้ภูมิทัศน์เมืองโดยรวมแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกมีลักษณะที่เปิดเผย ทำให้ความสนใจของการมองคือองค์ประกอบทางกายภาพภายนอกในระยะใกล้ที่เป็นทิวทัศน์ทางธรรมชาติ ส่วนที่สองจะมีลักษณะการรับรู้ที่ถูกปิดกั้นจากด้านข้างซึ่งอยู่ใจกลางย่าน ทำให้ความสนใจของการมองอยู่ภายในสองฟากถนนซึ่งค่อยๆ กลายเป็นกลุ่มที่อยู่อาศัยหนาแน่น และส่วนที่สาม มีลักษณะของการรับรู้ที่ถูกปิดกั้นจากด้านข้างแต่มีความแตกต่างจากส่วนที่สอง เนื่องจากสองฟากถนนส่วนใหญ่เป็นสถานที่ราชการที่มีบริเวณที่มีพื้นที่ว่างที่อยู่ริมสองฟากถนน และมีการกระจายตัวของที่อยู่อาศัยที่ไม่หนาแน่นมากนัก เนื่องจากเป็นส่วนขยายของเมือง

ภาพที่ 4.21 ลำดับการรับรู้ทางสายตาของภูมิทัศน์เมืองขุนยวม โดยภาพรวม

4.4.2. การวิเคราะห์ลำดับการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองในเขตพื้นที่ต้นแบบ

ต่อเนื่องจากลำดับการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองโดยรวมแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ลำดับการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมืองในเขตพื้นที่ต้นแบบ โดยพื้นที่ต้นแบบประกอบด้วย

4.4.2.1. ภูมิทัศน์เมืองชุมชนยวมบนเส้นทางหลักที่มีลักษณะเป็นชุมชนที่รายล้อมรอบด้วยทัศนียภาพทางธรรมชาติ

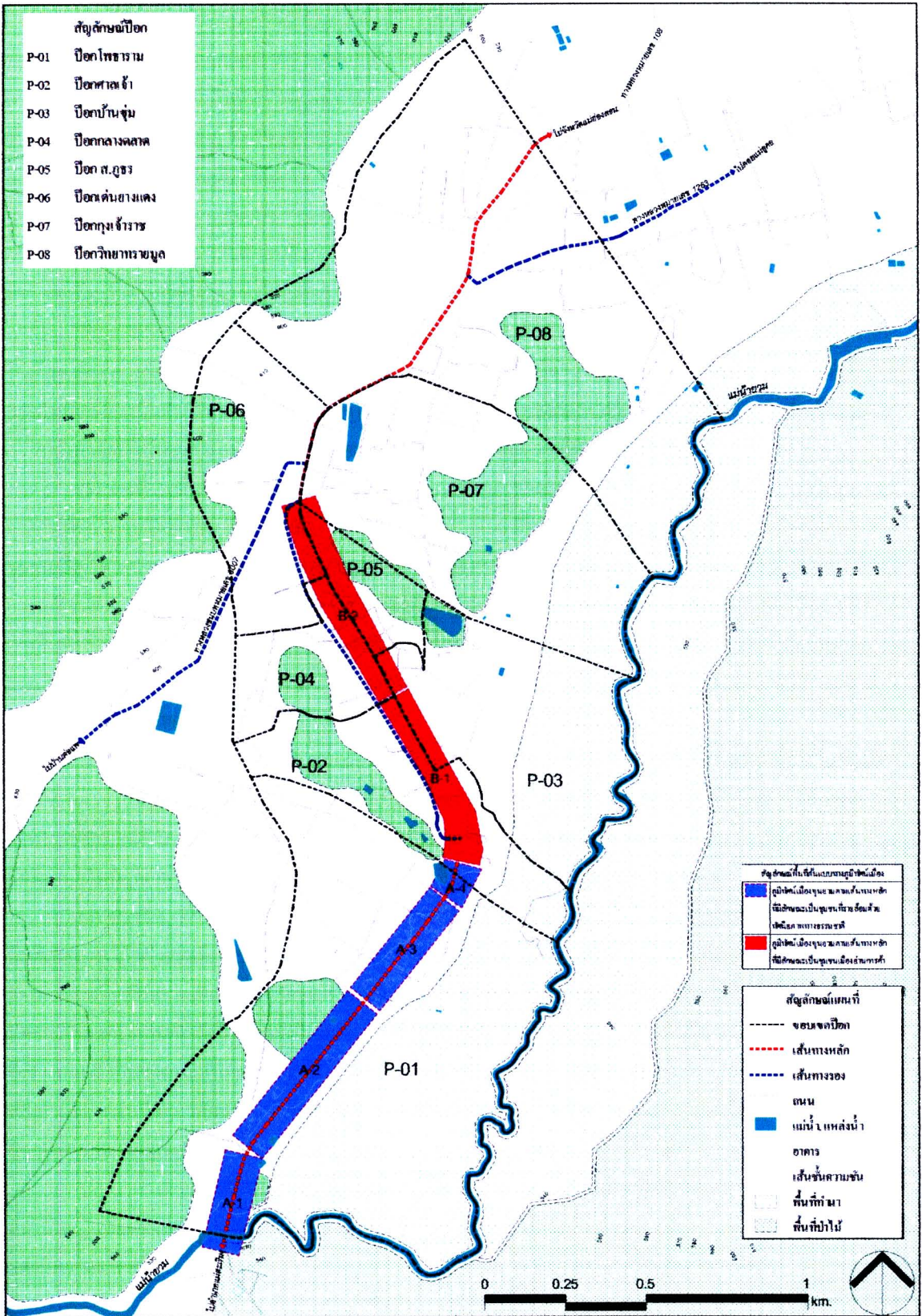
ภาพรวมของพื้นที่นี้ ตามแนວถนนสายหลัก มีลักษณะของภูมิทัศน์คือ ทัศนียภาพของธรรมชาติพื้นที่ต้นแบบนี้ โดยมีองค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญได้แก่ พื้นที่นา แนวเทือกเขา แนวแม่น้ำยวม เป็นจุดเด่นของพื้นที่ต้นแบบนี้ ตลอดจนการเคลื่อนที่ตามแนวเส้นทางหลักของพื้นที่ต้นแบบนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงลำดับของการรับรู้ทางภูมิทัศน์เป็น 4 ช่วง (ภาพที่ 4.22) ได้แก่

(1) ช่วงที่ 1 (พื้นที่ A1 ภาพที่ 4.23) เป็นช่วงแรกของการรับรู้ การเข้าเขตของเมืองชุมชนยวม โดยการเคลื่อนที่ตามแนວถนนเส้นหลักจะพบมุมมองที่สำคัญเมื่ออยู่ภายในเส้นทางคือ การรับรู้ทางภูมิทัศน์จากบริเวณสะพาน (ภาพที่ 4.23) เมื่อมองไปตามถนน พบว่าสองข้างทางด้านซ้ายเป็นพื้นที่ป่าไม้ ด้านขวาเป็นแนวแม่น้ำที่มองยาวออกไปจะเห็นทุ่งนาขั้นบันได นาทึบแดง และแนวเทือกเขา ทำให้เกิดความรู้สึกเปิดโล่ง มองถัดมาจะเกิดความรู้สึกบีบจากสองข้างทางโดยองค์ประกอบทางกายภาพด้านซ้าย คือ สวนเฉลิมพระเกียรติ และด้านขวาเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่มีต้นไม้ใหญ่ทึบ เมื่อผ่านมุมมองที่บีบนั่นจะเป็นทางโค้งซึ่งเป็นจุดที่ทำให้มุมมองของการเคลื่อนที่ตามแนວถนนมุ่งความสนใจไปที่พื้นที่นาทึบแดงผืนขนาดใหญ่ตัดกับแนวแม่น้ำ มองเห็นเทือกเขาในระยะไกล ที่ทำให้รู้สึกเปิดโล่ง

เมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดจินตภาพของเมือง องค์ประกอบทางจินตภาพเมืองภายในช่วงถนนนี้ ประกอบด้วย แนวแม่น้ำยวม แนวเทือกเขา เป็นขอบทางภูมิทัศน์เมือง และสวนเฉลิมพระเกียรติ เป็นภูมิสัญลักษณ์ทางภูมิทัศน์เมือง นอกเหนือจากนี้แล้ว ยังมีองค์ประกอบย่อยที่สามารถพัฒนาให้เป็น ภูมิสัญลักษณ์ของช่วงถนนนี้ ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ที่ตรงกันข้ามกับสวนเฉลิมพระเกียรติ และแนวทางน้ำเพื่อการเกษตร ดังนั้นภาพรวมของภูมิทัศน์เมืองในช่วงถนนนี้ คือ เส้นทางที่มองเห็นพื้นที่นา แนวแม่น้ำ ทิวเขา ที่มีลักษณะเป็นขอบของเมือง โดยมีสวนเฉลิมพระเกียรติเป็นสถานที่สำคัญเป็นภูมิสัญลักษณ์

ปัญหาทางด้านภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นในช่วงถนนนี้ คือ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ธรรมชาติ และพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่กว้างมาก ซึ่งมีที่อยู่อาศัยน้อยมาก ทำให้พื้นที่เหล่านี้ มีความรกร้าง ไม่ได้รับการดูแล เนื่องจากเป็นพื้นที่ไม่ได้ใช้งานให้เกิดผลประโยชน์ เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่นาซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกตลอดปี กลายเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของช่วงถนนนี้

(2) ช่วงที่ 2 (พื้นที่ A2 ภาพที่ 4.23) เป็นช่วงถนนเกิดการเปลี่ยนแปลงของการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมือง ภาพรวมทางภูมิทัศน์ตามช่วงถนนนี้ เริ่มมีอาคารให้เห็นภายในถนนซึ่งเป็นอาคารที่เรียงตัวในระยะห่างที่ยังสามารถมองเห็นทัศนียภาพทางธรรมชาติที่ล้อมรอบได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 4.22 ช่วงลำดับของการรับน้ำทางภูมิทัศน์ ในเขตพื้นที่ต้นแบบ

องค์ประกอบทางกายภาพที่เป็นภูมิทัศน์ที่น่าสนใจของช่วงถนนนี้ คือ ทัศนียภาพธรรมชาติ ประกอบด้วย ทัศนียภาพธรรมชาติภายนอกเขตเทศบาล ได้แก่ พื้นที่นาที่อยู่นอกเขตเทศบาล แนวเทือกเขา และทัศนียภาพธรรมชาติภายในเขตเทศบาล ได้แก่ พื้นที่นา แนวแม่น้ำยม นอกจากนี้ ในระหว่างเส้นทางของช่วงถนนนี้ เริ่มมองเห็นอาคารที่เกิดขึ้น เช่น บิมน้ำมัน ปตท. ซึ่งเป็นสถานบริการน้ำมันที่ใหญ่ที่สุดของเมือง นอกจากนี้ ยังเป็นสถานที่ตั้งของร้านค้าสะดวกซื้อ ด้วยเหตุนี้ ในช่วงที่เป็นฤดูกาลท่องเที่ยวของเมืองทำให้เกิดปรากฏการณ์ของการใช้พื้นที่ในบริเวณใกล้เคียงกัน คือ การสร้างร้านค้าขายของฝาก ของที่ระลึก บริเวณตรงกันข้ามของบิมน้ำมัน ซึ่งมีลักษณะเป็นอาคารชั่วคราวที่สร้างด้วยไม้ไผ่หลังคามุงจากที่สร้างบริเวณด้านหน้าของหน่วยรักษาป่าไม้ ซึ่งเมื่อหมดฤดูกาลท่องเที่ยว การค้าขายของฝาก ของที่ระลึกจะหยุดกิจการ ทำให้เหลือซากของอาคารที่ยังคงมองเห็นอยู่ริมถนน

ปัญหาทางภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นในช่วงถนนเส้นนี้ คือ ช่วงถนนเส้นนี้เป็นช่วงที่เริ่มเป็นพื้นที่ที่เริ่มมีอาคารอยู่อาศัย พื้นที่สองข้างทางส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่มีผู้ครอบครองซึ่งไม่ได้เป็นพื้นที่สาธารณะ ทำให้มีการสร้างอาคารในรูปแบบสมัยใหม่เกิดขึ้น เป็นพื้นที่ที่รองรับการขยายตัวของเมือง ทำให้แนวโน้มของอาคารที่สร้างใหม่บนเส้นทางช่วงนี้มีรูปแบบการสร้างอาคารที่เป็นอาคารสมัยใหม่ ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับทัศนียภาพที่ล้อมรอบภายนอก

(3) ช่วงที่ 3 (พื้นที่ A3 ภาพที่ 4.23) เป็นช่วงที่มีกลุ่มอาคารกระจุกตัวหนาแน่น เป็นชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม ซึ่งอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารชั้นเดียว ที่มีรูปทรงอาคารแบบสมัยใหม่ โดยมีศูนย์กลางของชุมชน คือ วัดโพธารามซึ่งเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของชุมชน ตลอดเส้นทางช่วงนี้การกระจุกตัวของอาคาร ทำให้การเคลื่อนที่ตามเส้นทางหลักของผู้เดินทางสนใจองค์ประกอบทางกายภาพที่อยู่ภายในถนนเส้นหลักที่มีอาคารที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่ทำการค้า (ดูภาพที่ 4.10) ที่เบื้องหลังของกลุ่มอาคารทางด้านทิศตะวันออกมีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่เป็นพื้นที่นา แนวเทือกเขาที่สวยงาม และมีความเป็นไปได้ว่าการพัฒนาของชุมชนหนาแน่นจะมีการขยายตัวมาทางด้านทิศใต้ของช่วงถนน

ปัญหาทางภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นในช่วงถนนนี้ คือ การเติบโต และการพัฒนาของย่านที่อยู่อาศัยที่ไม่เป็นระเบียบ เนื่องจากภายในพื้นที่สองข้างทางเคยเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของอาคารที่อยู่อาศัยที่มีบริเวณของบ้าน และได้ถูกดัดแปลงให้ทำการค้าขายได้ โดยการสร้างอาคารในลักษณะที่เป็นอาคารชั่วคราว หุตุไทรม ติดกับริมถนน ทำให้พื้นที่ถนนถูกบีบและแคบ เกิดปัญหาทางด้านการจราจรของท้องถนนกรณีที่มีรถจอดข้างทาง ทำให้การสัญจรของรถสวนทางกันลำบาก

(4) ช่วงที่ 4 (พื้นที่ A4 ภาพที่ 4.23) เป็นช่วงถนนที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพทางธรรมชาติจากภายนอกพื้นที่เทศบาล ได้แก่ แนวเทือกเขา หุ่นา และมองเห็นทัศนียภาพทางธรรมชาติจากภายในพื้นที่เทศบาล ได้แก่ หนองน้ำ วัดโพธารามที่อยู่ริมถนนเป็นภูมิสัญลักษณ์ของถนนช่วงนี้ ภายในบริเวณประกอบด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เป็นจุดสังเกตที่มีความโดดเด่น หนองน้ำวัดโพธารามเป็นหนองน้ำที่มีแนวทางเดินน้ำ ซึ่งจะมองเห็นเป็นพื้นที่ป่าไม้ทึบเมื่อมองลึกเข้าไป ซึ่งช่วงถนนนี้ เป็นช่วงถนนที่ให้ความรู้สึกเปิดโล่ง เป็นลำดับของการรับรู้ทางธรรมชาติของเมืองก่อนที่จะเริ่มเข้าสู่พื้นที่ที่เป็นย่านของกลุ่มที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ที่เป็นแนวถนนเป็นทางขึ้นที่มีความลาดชันมาก และเป็นพื้นที่สิ้นสุดของเขตปึกโพธาราม เข้าสู่เขตปึกศาลเจ้า

ปัญหาทางด้านภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นกับช่วงถนนนี้ คือ ริมฝั่งถนนบางส่วนเป็นพื้นที่เอกชนที่รกร้าง ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ใหญ่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะต่อการเป็นที่ตั้งของอาคารบริเวณริมฝั่งถนน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นทางโค้ง และมีความลาดชัน

4.4.2.2 ภูมิทัศน์เมืองขุนยวมบนเส้นทางหลักที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองย่านการค้า ภายในช่วงถนนเส้นนี้เป็นช่วงถนนที่มีอาคารที่เกาะกลุ่มกันหนาแน่นที่สุดของเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มของอาคารที่เก่าแก่ที่มีอายุของอาคารใกล้เคียงกับอายุของเส้นทางหลวงหมายเลข 108 มีการเจริญเติบโตเรื่อยมาจนกลายเป็นกลุ่มอาคารที่หนาแน่นกลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเมืองขุนยวม การเคลื่อนที่ในช่วงถนนนี้เป็นช่วงถนนที่ถูกปิดกั้นจากอาคารที่มีอยู่สองข้างทางของถนน ไม่สามารถมองเห็นทัศนียภาพภายนอกได้ ทำให้การรับรู้ทางภูมิทัศน์เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ได้แก่ อาคารไม้เก่าแก่ที่อยู่ในพื้นที่ เรียงตัวอย่างต่อเนื่องกันก่อให้เกิดเป็นย่านของอาคารที่หนาแน่นภายในพื้นที่ แบ่งช่วงลำดับของการรับรู้ทางภูมิทัศน์เป็น 2 ช่วง (ภาพที่ 4.22)

(1) ช่วงที่ 1 (พื้นที่ B1 ภาพที่ 4.23) เป็นช่วงของการเคลื่อนที่ที่ต่อเนื่องจากพื้นที่ป้อมโพธาราม มีลักษณะของเส้นทางเป็นทางลาดชัน ไม่สามารถมองเห็นทัศนียภาพภายนอกย่านที่อยู่อาศัยได้ เนื่องจากถูกปิดล้อมจากสองข้างทางของถนนของกลุ่มอาคารที่อยู่อาศัยซึ่งทำให้การเคลื่อนที่ตามเส้นทางหลักของถนนช่วงนี้เกิดมุมมองของภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นภายในถนน มีองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เป็นจุดเด่นที่สำคัญ ได้แก่ ศาลเจ้าอำเภอกุนยวม ที่เป็นภูมิสัญลักษณ์ ในบริเวณพื้นที่ของศาลเจ้า มีต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เป็นจุดสังเกตที่เห็นได้ชัดเจนจากระยะไกล

ภายในช่วงถนนนี้เป็นพื้นที่ที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของอาคารพักอาศัย เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของช่วงเป็นถนนที่เริ่มต้นจากเส้นทางมีความลาดชันมาก และความลาดชันจะค่อยๆ ลดลง รูปแบบของการใช้ที่ดินจะเป็นที่ตั้งของที่พักอาศัยที่มีบริเวณบ้าน ซึ่งช่วงระยะห่างของแต่ละอาคารเป็นบริเวณบ้านที่มีต้นไม้แทรกอยู่ และบ้านแต่ละหลังจะมีแนวรั้วของแต่ละหลังเอง แล้วค่อยๆ เริ่มมีอาคาร ชิดกันมากขึ้น เนื่องจากเริ่มมีอาคารที่ทำการค้าขายมากขึ้น ทำให้ลำดับการมองในการเคลื่อนที่ภายในช่วงถนนนี้จากทิศใต้ขึ้นไปทิศเหนือจะมองเห็นลักษณะของอาคารที่มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยว และจะค่อยๆ มองเห็นอาคารที่มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวมีการปรับเปลี่ยนการใช้งานของอาคารประกอบกิจการการค้าขาย (ภาพที่ 4.10 และ 4.13)

รูปแบบของอาคารพักอาศัยภายในช่วงถนนนี้มีรูปแบบของอาคารที่เป็นอาคารชนบทพื้นถิ่นที่อาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารที่มีอายุเฉลี่ยประมาณไม่ต่ำกว่า 40 ปี โดยเป็นอาคารที่ใช้วัสดุไม้เป็นหลัก ทำให้เกิดเป็นกลุ่มย่านของที่พักอาศัย ที่เป็นเอกลักษณ์ของช่วงถนนนี้

ปัญหาทางด้านภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นบนช่วงถนนนี้ คือ การขยายตัวของย่านการค้าทำให้มีการสร้างอาคารใหม่ที่มีรูปแบบอาคารสมัยใหม่ ที่ไม่สอดคล้องกับอาคารเก่าที่มีอยู่เดิม การปรับปรุง ซ่อมแซมของอาคารที่พักอาศัยที่เป็นอาคารเก่าแก่ ทำให้รูปแบบของอาคารที่เป็นอาคารพื้นถิ่นมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป นอกเหนือจากนี้ ยังมีองค์ประกอบย่อยริมฝั่งถนน ได้แก่ แนวรั้วของอาคาร ที่มีใช้วัสดุสมัยใหม่ และมีสีที่สดใสไม่สอดคล้อง รูปแบบของอาคารที่มีอยู่

(2) ช่วงที่ 2 (พื้นที่ B2 ภาพที่ 4.23) เป็นช่วงของถนนที่เริ่มมีกลุ่มอาคารที่ใช้ประโยชน์เพื่อการค้าขาย อาคารเรียงตัวชิดกันมากขึ้น กลายเป็นย่านการค้าที่หนาแน่นของเมือง ทำให้เป็นย่านของร้านค้า และที่อยู่อาศัยที่หนาแน่น โดยอาคารแต่ละหลังจะตั้งอยู่บนพื้นที่ที่ไม่มีบริเวณโดยรอบของอาคารมากนัก ทำให้อาคารส่วนใหญ่จะไม่มีการสร้างแนวรั้วของที่ดิน ทำให้มุมมองของอาคารที่ทำการค้าที่เรียงตัวสองฝั่งถนน เป็นมุมมองที่เป็นกลุ่มของอาคารที่ร่นจากแนวขอบถนนไม่มากนัก ก่อให้เกิดความรู้สึกถูกบีบด้วยอาคารไม้เก่าแก่ที่หนาแน่นทั้งสองด้าน ภายในเส้นทางจะมีชกชอยที่เชื่อมต่อไปยังสถานที่สำคัญๆ ของเมือง สถานที่สำคัญที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมเมืองในย่านการค้านี้ ได้แก่ ตลาดกลางคืนซึ่งเป็นตลาดที่ทำการค้าขายเฉพาะเวลากลางคืน (24.00 น. – 6.00 น.) เป็นตลาดที่ขายสินค้าส่ง ทำให้เกิดรูปแบบของการค้าขายริมฝั่งถนนที่เป็นเอกลักษณ์ในลักษณะของการตั้งโต๊ะค้าขายของจำพวก พืช ผัก ผลไม้ เพื่อนำไปประกอบอาหาร ในพื้นที่ด้านหน้าของอาคารที่อยู่อาศัยที่อยู่ริมถนน ในช่วงเวลากลางวัน (14.00 น. – 18.00 น.)

เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์ภายในย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นนี้ คือ กลุ่มของอาคารไม้เก่าแก่ที่มีลักษณะพื้นถิ่น ที่เติบโตตั้งแต่ช่วงเริ่มก่อสร้างทางหลวงหมายเลข 108 เรียงตัวกันอย่างหนาแน่นทั้งสองฟากของถนนช่วงนี้ อย่างไรก็ตามความเจริญเติบโตของเมือง ทำให้ย่านการค้าที่หนาแน่นนี้ เกิดอาคารในรูปแบบสมัยใหม่เกิดขึ้นเพื่อให้อัดคล่องกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของเมือง อาคารรูปแบบสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นภายในช่วงถนนนี้ ได้แก่ กลุ่มอาคารราชการ อาคารสาธารณะ อาคารพาณิชย์ เช่น สถานีตำรวจภูธร ธนาคาร และตึกแถวสมัยใหม่ ซึ่งการเกิดขึ้นของอาคารสมัยใหม่นี้ เมื่อมองในภาพรวมของช่วงถนน ทำให้เกิดการมองย่านอาคารในลักษณะของการเปรียบเทียบอายุของอาคาร ซึ่งในอนาคตกลุ่มของอาคารเก่าแก่อาจมีการพัฒนาของพื้นที่ ที่จะทำให้เกิดอาคารในรูปแบบสมัยใหม่มาแทนที่

เมื่อเคลื่อนที่ไปตามถนนช่วงนี้ กลุ่มอาคารเก่าที่เรียงตัวซ้ำๆ กันเป็นระยะทางยาวสองฟากของถนน ทำให้เกิดภูมิทัศน์เมืองอันเป็นเอกลักษณ์ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับภูมิทัศน์ในช่วงถนนนี้ คือ กลุ่มอาคารเก่าแก่เริ่มถูกลดความน่าสนใจของการมองจากองค์ประกอบย่อยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในย่านการค้า เช่น อาคารรูปแบบสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นแทนที่ การต่อเติมอาคารที่ทำให้รูปแบบอาคารชนบทเปลี่ยนไป การตกแต่งอาคารด้วยป้ายโฆษณาต่างๆ เป็นต้น

ในบทนี้ เนื้อหาของการศึกษาเป็นการศึกษาโดยใช้แนวคิดทางภูมิทัศน์เป็นแกนหลักของการศึกษา และทำการคัดเลือกพื้นที่ศึกษา โดยนำตัวอย่างของงานวิจัยเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมือง จังหวัดนารา มาเป็นตัวอย่างในการคัดเลือกพื้นที่ต้นแบบ เพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง และเพื่อให้การปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองมีความเป็นไปได้ในการดำเนินการ จึงจำเป็นต้องนำผลของการศึกษา แนวความคิดทางภูมิทัศน์เมือง และโครงสร้างการดำเนินงานของเมือง มาวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ ซึ่งรายละเอียดของเนื้อหาจะนำเสนอในบทที่ 5 ต่อไป

